

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA

str. Alexandru Lăpușneanu nr. 28,
Chișinău MD 2004,
Republica Moldova

SESIZARE

prezentată în conformitate cu art. 25 lit. g) din Legea nr. 317-XIII
din 13 decembrie 1994 cu privire la Curtea Constituțională și articolele
38 alin. (1) lit. g) și 39 din Codul Jurisdicției Constituționale nr. 502-
XIII din 16 iunie 1995

15:05

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ A REPUBLICII MOLDOVA		
Intrare Nr.	222a	
"12"	10	2023

I. AUTORUL SESIZĂRII

1. Marina Tauber, Denis Ulanov, Vadim Fotescu, Reghina Apostolova, Petru Jardan
2. Deputat în Parlament

II. Obiectul sesizării

Obiectul sesizării îl constituie:

- Hotărârea Parlamentului nr. 274 din 21.09.2023 privind prelungirea stării de urgență, inclusiv art. 2 din această hotărâre, în măsura în care dispozițiile Comisei pentru Situații excepționale a Republicii Moldova depășesc vădit măsurile necesare care au servit temei pentru instituirea stării de urgență;

- Dispoziția nr. 86 din 4.10.2023 ai Comisiei pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova, în măsura în care Comisia, dar de facto Guvernul Republicii Moldova și-a arogat competențele Parlamentului de legiferare iar actul adoptat a substituit o lege organică cu depășirea vădită a competenței de aprobare a măsurilor necesare care au servit temei pentru instituirea stării de urgență,

Aceste acte contestate urmează a fi examinate în raport cu art. 1 alin. (3), art. 2, art. 5, art. 6, art. 16, art. 21, art. 22, art. 23, art. 32, art. 38, art. 54, art. 60, , art. 66, . art. 72 din Constituția Republicii Moldova, precum și art. 6, 8, 10, 11, 14, art. 3 protocolul I al Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului.

III. CADRUL NORMATIV PERTINENT

1. **Constituția Republicii Moldova**

**Articolul 1
Statul Republica Moldova**

(1) Republica Moldova este un stat suveran și independent, unitar și indivizibil.

(3) Republica Moldova este un **stat de drept**, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sînt garantate.

Articolul 4

Drepturile și libertățile omului

(1) Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte.

(2) Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale.

Articolul 5

Democrația și pluralismul politic

(1) Democrația în Republica Moldova se exercită în condițiile pluralismului politic, care este incompatibil cu dictatura și cu totalitarismul.

(2) Nici o ideologie nu poate fi instituită ca ideologie oficială a statului.

Articolul 6

Separația și colaborarea puterilor

În Republica Moldova puterea legislativă, executivă și judecătorească sînt separate și colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin, potrivit prevederilor Constituției.

Articolul 7

Constituția, Lege Supremă

Constituția Republicii Moldova este Legea ei Supremă. Nici o lege și nici un alt act juridic care contravine prevederilor Constituției nu are putere juridică.

Articolul 8

Respectarea dreptului internațional și a tratatelor internaționale

(1) Republica Moldova se obligă să respecte Carta Organizației Națiunilor Unite și tratatele la care este parte, să-și bazeze relațiile cu alte state pe principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional.

(2) Intrarea în vigoare a unui tratat internațional conținând dispoziții contrare Constituției va trebui precedată de o revizuire a acesteia.

Articolul 16

Egalitatea

(1) Respectarea și ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordială a statului.

(2) Toți cetățenii Republicii Moldova sînt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială.

Articolul 20

Accesul liber la justiție

(1) Orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime.

(2) Nici o lege nu poate îngreuna accesul la justiție.

Articolul 21

Prezumția nevinovăției

Orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată până când vinovăția sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanțiile necesare apărării sale.

Articolul 22

Neretroactivitatea legii

Nimeni nu va fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care, în momentul comiterii, nu constituiau un act delictuos. De asemenea, nu se va aplica nici o pedeapsă mai aspră decât cea care era aplicabilă în momentul comiterii actului delictuos.

Articolul 23

Dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle

- (1) Fiecare om are dreptul să i se recunoască personalitatea juridică.
- (2) Statul asigură dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle. În acest scop statul publică și face accesibile toate legile și alte acte normative.

Articolul 38

Dreptul de vot și dreptul de a fi ales

- (1) Voința poporului constituie baza puterii de stat. Această voință se exprimă prin alegeri libere, care au loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat.
- (2) Cetățenii Republicii Moldova au drept de vot de la vârsta de 18 ani, împliniți până în ziua alegerilor inclusiv, excepție făcând cei puși sub interdicție în modul stabilit de lege.
- (3) Dreptul de a fi aleși le este garantat cetățenilor Republicii Moldova cu drept de vot, în condițiile legii.

Articolul 39

Dreptul la administrare

- (1) Cetățenii Republicii Moldova au dreptul de a participa la administrarea treburilor publice nemijlocit, precum și prin reprezentanții lor.
- (2) Oricărui cetățean i se asigură, potrivit legii, accesul la o funcție publică.

Articolul 41

Libertatea partidelor și a altor organizații social-politice

- (1) Cetățenii se pot asocia liber în partide și în alte organizații social-politice. Ele contribuie la definirea și la exprimarea voinței politice a cetățenilor și, în condițiile legii, participă la alegeri.
- (2) Partidele și alte organizații social-politice sînt egale în fața legii.
- (3) Statul asigură respectarea drepturilor și intereselor legitime ale partidelor și ale altor organizații social-politice.
- (4) Partidele și alte organizații social-politice care, prin scopurile ori prin activitatea lor, militează împotriva pluralismului politic, a principiilor statului de drept, a suveranității și independenței, a integrității teritoriale a Republicii Moldova sînt neconstituționale.
- (5) Asociațiile secrete sînt interzise.

- (6) Activitatea partidelor constituite din cetățeni străini este interzisă.
- (7) Funcțiile publice ai căror titulari nu pot face parte din partide se stabilesc prin lege organică.

Articolul 54
Restrângerea exercițiului unor drepturi
sau al unor libertăți

(1) În Republica Moldova nu pot fi adoptate legi care ar suprima sau ar diminua drepturile și libertățile fundamentale ale omului și cetățeanului.

(2) Exercițiul drepturilor și libertăților nu poate fi supus altor restrângeri decât celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional și sînt necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a țării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicării divulgării informațiilor confidențiale sau garantării autorității și imparțialității justiției.

(3) Prevederile alineatului (2) nu admit restrângerea drepturilor proclamate în articolele 20-24.

(4) Restrângerea trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o și nu poate atinge existența dreptului sau a libertății.

Articolul 60
Parlamentul, organ reprezentativ suprem și legislativ

(1) Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova și unica autoritate legislativă a statului.

(2) Parlamentul este compus din 101 deputați.

Articolul 66
Atribuțiile de bază

Parlamentul are următoarele atribuții de bază:

- a) adoptă legi, hotărîri și moțiuni;
- b) declară referendumuri;
- c) interpretează legile și asigură unitatea reglementărilor legislative pe întreg teritoriul țării;
- d) aprobă direcțiile principale ale politicii interne și externe a statului;
- e) aprobă doctrina militară a statului;
- f) exercită controlul parlamentar asupra puterii executive, sub formele și în limitele prevăzute de Constituție;
- g) ratifică, denunță, suspendă și anulează acțiunea tratatelor internaționale încheiate de Republica Moldova;
- h) aprobă bugetul statului și exercită controlul asupra lui;
- i) exercită controlul asupra acordării împrumuturilor de stat, asupra ajutorului economic și de altă natură acordat unor state străine, asupra încheierii acordurilor privind împrumuturile și creditele de stat din surse străine;
- j) alege și numește persoane oficiale de stat, în cazurile prevăzute de lege;
- k) aprobă ordinele și medaliile Republicii Moldova;
- l) declară mobilizarea parțială sau generală;
- m) declară starea de urgență, de asediu și de război;
- n) inițiază cercetarea și audierea oricăror chestiuni ce se referă la interesele societății;
- o) suspendă activitatea organelor administrației publice locale, în cazurile prevăzute de lege;
- p) adoptă acte privind amnistia;
- r) îndeplinește alte atribuții, stabilite prin Constituție și legi.

Articolul 72

Categorii de legi

- (1) Parlamentul adoptă legi constituționale, legi organice și legi ordinare.
- (2) Legile constituționale sînt cele de revizuire a Constituției.
- (3) Prin lege organică se reglementează:
 - a) sistemul electoral;
 - b) organizarea și desfășurarea referendumului;
 - c) organizarea și funcționarea Parlamentului;
 - d) organizarea și funcționarea Guvernului;
 - c) organizarea și funcționarea Curții Constituționale, a Consiliului Superior al Magistraturii, a instanțelor judecătorești, a contenciosului administrativ;
 - f) organizarea administrației locale, a teritoriului, precum și regimul general privind autonomia locală;
 - g) organizarea și funcționarea partidelor politice;
 - h) modul de stabilire a zonei economice exclusive;
 - i) regimul juridic general al proprietății și al moștenirii;
 - j) regimul general privind raporturile de muncă, sindicatele și protecția socială;
 - k) organizarea generală a învățămîntului;
 - l) regimul general al cultelor religioase;
 - m) regimul stării de urgență, de asediu și de război;
 - n) infracțiunile, pedepsele și regimul executării acestora;
 - o) acordarea amnistiei și grațierii;
 - p) celelalte domenii pentru care, în Constituție, se prevede adoptarea de legi organice;
 - r) alte domenii pentru care Parlamentul consideră necesară adoptarea de legi organice.
- (4) Legile ordinare intervin în orice domeniu al relațiilor sociale, cu excepția celor rezervate legilor constituționale și legilor organice.

Articolul 135 **Atribuțiile**

- (1) Curtea Constituțională:
 - a) exercită, la sesizare, controlul constituționalității legilor și hotărîrilor Parlamentului, a decretelor Președintelui Republicii Moldova, a hotărîrilor și ordonanțelor Guvernului, precum și a tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte;
 - b) interpretează Constituția;
 - c) se pronunță asupra inițiativelor de revizuire a Constituției;
 - d) confirmă rezultatele referendumurilor republicane;
 - e) confirmă rezultatele alegerii Parlamentului și a Președintelui Republicii Moldova;
 - f) constată circumstanțele care justifică dizolvarea Parlamentului, demiterea Președintelui Republicii Moldova sau interimatul funcției de Președinte, precum și imposibilitatea Președintelui Republicii Moldova de a-și exercita atribuțiile mai mult de 60 de zile;
 - g) rezolvă cazurile excepționale de neconstituționalitate a actelor juridice, sesizate de Curtea Supremă de Justiție;
 - h) hotărăște asupra chestiunilor care au ca obiect constituționalitatea unui partid.
- (2) Curtea Constituțională își desfășoară activitatea din inițiativa subiecților prevăzuți de Legea cu privire la Curtea Constituțională.

Articolul 60

Parlamentul, organ reprezentativ suprem și legislativ

- (1) Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova și unica autoritate legislativă a statului.
- (2) Parlamentul este compus din 101 deputați.

Articolul 66

Atribuțiile de bază

Parlamentul are următoarele atribuții de bază:

- a) adoptă legi, hotărâri și moțiuni;
- b) declară referendumuri;
- c) interpretează legile și asigură unitatea reglementărilor legislative pe întreg teritoriul țării;
- d) aprobă direcțiile principale ale politicii interne și externe a statului;
- e) aprobă doctrina militară a statului;
- f) exercită controlul parlamentar asupra puterii executive, sub formele și în limitele prevăzute de Constituție;
- g) ratifică, denunță, suspendă și anulează acțiunea tratatelor internaționale încheiate de Republica Moldova;
- h) aprobă bugetul statului și exercită controlul asupra lui;
- i) exercită controlul asupra acordării împrumuturilor de stat, asupra ajutorului economic și de altă natură acordat unor state străine, asupra încheierii acordurilor privind împrumuturile și creditele de stat din surse străine;
- j) alege și numește persoane oficiale de stat, în cazurile prevăzute de lege;
- k) aprobă ordinele și medaliile Republicii Moldova;
- l) declară mobilizarea parțială sau generală;
- m) declară starea de urgență, de asediu și de război;**
- n) inițiază cercetarea și audierea oricăror chestiuni ce se referă la interesele societății;
- o) suspendă activitatea organelor administrației publice locale, în cazurile prevăzute de lege;
- p) adoptă acte privind amnistia;
- r) îndeplinește alte atribuții, stabilite prin Constituție și legi.

Articolul 72

Categorii de legi

- (1) Parlamentul adoptă legi constituționale, legi organice și legi ordinare.
- (2) Legile constituționale sînt cele de revizuire a Constituției.
- (3) Prin lege organică se reglementează:
 - a) sistemul electoral;
 - b) organizarea și desfășurarea referendumului;
 - c) organizarea și funcționarea Parlamentului;
 - d) organizarea și funcționarea Guvernului;
 - e) organizarea și funcționarea Curții Constituționale, a Consiliului Superior al Magistraturii, a instanțelor judecătorești, a contenciosului administrativ;
 - f) organizarea administrației locale, a teritoriului, precum și regimul general privind autonomia locală;
 - g) organizarea și funcționarea partidelor politice;
 - h) modul de stabilire a zonei economice exclusive;
 - i) regimul juridic general al proprietății și al moștenirii;
 - j) regimul general privind raporturile de muncă, sindicatele și protecția socială;
 - k) organizarea generală a învățămîntului;
 - l) regimul general al cultelor religioase;
 - m) regimul stării de urgență, de asediu și de război;**

- n) infracțiunile, pedepsele și regimul executării acestora;
- o) acordarea amnistiei și grațierii;
- p) celelalte domenii pentru care, în Constituție, se prevede adoptarea de legi organice;
- r) alte domenii pentru care Parlamentul consideră necesară adoptarea de legi organice.

(4) Legile ordinare intervin în orice domeniu al relațiilor sociale, cu excepția celor rezervate legilor constituționale și legilor organice.

Articolul 74

Adoptarea legilor și a hotărîrilor

(1) Legile organice se adoptă cu votul majorității deputaților aleși, după cel puțin două lecturi.

(2) Legile ordinare și hotărîrile se adoptă cu votul majorității deputaților prezenți.

(3) Proiectele de lege prezentate de Guvern, precum și propunerile legislative ale deputaților acceptate de acesta sînt examinate de Parlament în modul și după prioritățile stabilite de Guvern, inclusiv în procedură de urgență. Alte propuneri legislative se examinează în modul stabilit.

(4) Legile se trimit, spre promulgare, Președintelui Republicii Moldova.

Articolul 76

Intrarea în vigoare a legii

Legea se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova și intră în vigoare la data publicării sau la data prevăzută în textul ei. Nepublicarea legii atrage inexistența acesteia.

Articolul 140

Hotărîrile Curții Constituționale

(1) Legile și alte acte normative sau unele părți ale acestora devin nule din momentul adoptării hotărîrii corespunzătoare a Curții Constituționale.

(2) Hotărîrile Curții Constituționale sînt definitive și nu pot fi atacate.

2. Legislația internațională

Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale*

Articolul 6. Dreptul la un proces echitabil

1. Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptate împotriva sa. Hotărîrea trebuie să fie pronunțată în mod public, dar accesul în sala de ședință poate fi interzis presei și publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părți a acestuia în interesul moralității, al ordinii publice ori al securității naționale într-o societate democratică, atunci cînd interesele minorilor sau protecția vieții private a părților la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanță atunci cînd, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiției.

2. Orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată pînă ce vinovăția sa va fi legal stabilită.

3. Orice acuzat are, în special, dreptul:

- a) să fie informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înțelege și în mod amănunțit, asupra naturii și cauzei acuzației aduse împotriva sa;
- b) să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale;
- c) să se apere el însuși sau să fie asistat de un apărător ales de el și, dacă nu dispune de mijloace necesare pentru a plăti un apărător, să poată fi asistat în mod gratuit de un avocat din oficiu, atunci când interesele justiției o cer;
- d) să întrebe sau să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării;
- e) să fie asistat în mod gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la audiere.

Articolul 8. Dreptul la respectare a vieții private și de familie

1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.

2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora.

Articolul 10. Libertatea de exprimare

1. Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept cuprinde libertatea de opinie și libertatea de a primi sau de a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere. Prezentul articol nu împiedică statele să supună societățile de radiodifuziune, de cinematografie sau de televiziune unui regim de autorizare.

2. Executarea acestor libertăți ce comportă îndatoriri și responsabilități poate fi supusă unor formalități, condiții, restrângeri sau sancțiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protecția sănătății sau a moralei, protecția reputației sau a drepturilor altora, pentru a împiedica divulgarea de informații confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești.

Articolul 11. Libertatea de întrunire și de asociere

1. Orice persoană are dreptul la libertatea de întrunire pașnică și la libertatea de asociere, inclusiv dreptul de a constitui cu alții sindicate și de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale.

2. Exercițarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protejarea sănătății sau a moralei ori pentru protecția drepturilor și libertăților altora. Prezentul articol nu interzice ca restrângeri legale să fie impuse exercitării acestor drepturi de către membrii forțelor armate, ai poliției sau ai administrației de stat.

Articolul 14. Interzicerea discriminării

Exercițarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta convenție trebuie să fie asigurată fără nici o deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație.

Articolul 15. Derogare în caz de stare de urgență

1. În caz de război sau de alt pericol public ce amenință viața națiunii, orice înaltă parte contractantă poate lua măsuri care derogă de la obligațiile prevăzute de prezenta convenție, în măsura strictă în care situația o cere și cu condiția ca aceste măsuri să nu fie în contradicție cu alte obligații care decurg din dreptul internațional.

2. Dispoziția precedentă nu îngăduie nici o derogare de la art.2, cu excepția cazului de deces rezultând din acte licite de război, și nici de la art.3, art.4 paragraful 1 și art.7.

3. Orice înaltă parte contractantă ce exercită acest drept de derogare îl informează pe deplin pe Secretarul general al Consiliului Europei cu privire la măsurile luate și la motivele care le-au determinat. Aceasta trebuie, de asemenea, să informeze pe Secretarul general al Consiliului Europei și asupra datei la care aceste măsuri au încetat a fi în vigoare și de la care dispozițiile convenției devin din nou deplin aplicabile.

Articolul 17. Interzicerea abuzului de drept

Nici o dispoziție din prezenta convenție nu poate fi interpretată ca implicând, pentru un stat, un grup sau un individ, un drept oarecare de a desfășura o activitate sau de a îndeplini un act ce urmărește distrugerea drepturilor sau a libertăților recunoscute de prezenta convenție sau de a aduce limitări mai ample acestor drepturi și libertăți decât acelea prevăzute de această convenție.

Articolul 18. Limitarea folosirii restrîngerii drepturilor

Restrîngerile care, în termenii prezentei convenții, sunt aduse respectivelor drepturi și libertăți nu pot fi aplicate decât în scopul pentru care ele au fost prevăzute.

Protocolul I

Articolul 3. Dreptul la alegeri libere

Înaltele părți contractante se angajează să organizeze, la intervale rezonabile, alegeri libere cu vot secret, în condițiile care asigură libera exprimare a opiniei poporului cu privire la alegerea corpului legislativ.

a) Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice din 16.12.1966

Articolul 17

1. Nimeni nu va putea fi supus vreunor imixtiuni arbitrare sau ilegale în viața particulară, în familia, domiciliul sau corespondența sa, nici la atingeri ilegale aduse onoarei și reputației sale.

2. Orice persoană are drept la protecția legii împotriva unor asemenea imixtiuni sau atingeri.

Articolul 19

1. Nimeni nu trebuie să aibă ceva de suferit din pricina opiniilor sale.

2. Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare; acest drept cuprinde libertatea de a căuta, de a primi și de a răspîndi informații și idei de orice fel, fără a se ține seama de frontiere, sub formă orală, scrisă, tipărită ori artistică, sau prin orice alt mijloc, la alegerea sa.

3. Exercițarea libertăților prevăzute la paragraful 2 al prezentului articol comportă îndatoriri și răspunderi speciale.

În consecință, ea poate fi supusă anumitor limitări care trebuie însă stabilite în mod expres prin lege și care sunt necesare:

- a) respectării drepturilor sau reputației altora;
- b) apărării securității naționale, ordinii publice, sănătății sau moralității publice.

Articolul 22

1. Orice persoană are dreptul de a se asocia în mod liber cu altele, inclusiv dreptul de a constitui sindicate și de a adera la ele, pentru ocrotirea intereselor sale.

2. Exercițarea acestui drept nu poate fi supusă decât restricțiilor prevăzute de lege și care sunt necesare într-o societate democratică, în interesul securității naționale, al securității publice, al ordinii publice ori pentru a ocroti sănătatea sau moralitatea publică sau drepturile și libertățile altora. Prezentul articol nu se opune ca exercițarea acestui drept de către membrii forțelor armate și ai poliției să fie supusă unor restricții legale.

3. Nici o dispoziție din prezentul articol nu permite statelor părți la Convenția din 1948 a Organizației Internaționale a Muncii privind libertatea sindicală și ocrotirea dreptului sindical să ia măsuri legislative aducând atingere - sau să aplice legea într-un mod care să aducă atingere - garanțiilor prevăzute în acea Convenție.

Articolul 25

Orice cetățean are dreptul și posibilitatea, fără nici una din discriminările la care se referă articolul 2 și fără restricții nerezonabile:

- a) de a lua parte la conducerea treburilor publice, fie direct, fie prin intermediul unor reprezentanți liber aleși;
- b) de a alege și de a fi ales, în cadrul unor alegeri periodice, oneste, cu sufragiu universal și egal și cu scrutin secret, asigurând exprimarea liberă a voinței alegătorilor;
- c) de a avea acces, în condiții generale de egalitate, la funcțiunile publice din țara sa.

Articolul 26

Toate persoanele sunt egale în fața legii și au, fără discriminare, dreptul la o ocrotire egală din partea legii.

În această privință legea trebuie să interzică orice discriminare și să garanteze tuturor persoanelor o ocrotire egală și eficace contra oricărei discriminări, în special de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, origine națională sau socială, avere, naștere sau întemeiată pe orice altă împrejurare.

3. Cadrul normativ național pertinent.

a) Legea nr. 212/2004 privind regimul stării de urgență, de asediu și de război

Articolul 1. Noțiuni principale

În sensul prezentei legi, se definesc următoarele noțiuni:

stare de urgență – ansamblu de măsuri cu caracter politic, economic, social și de menținere a ordinii publice, care se instituie provizoriu în unele localități sau pe întreg teritoriul țării în caz de:

- a) iminență a declanșării sau declanșare a unor situații excepționale cu caracter natural, tehnogen sau biologic-social, ceea ce face necesară prevenirea, diminuarea și lichidarea consecințelor acestora;
- b) existență a unui pericol pentru securitatea națională sau ordinea constituțională, ceea ce face necesară apărarea statului de drept, menținerea sau restabilirea stării de legalitate;

stare de asediu – ansamblu de măsuri cu caracter politic, militar, economic și social, care se instituie în unele localități sau pe întreg teritoriul țării în scopul ridicării capacității de luptă a trupelor și a nivelului de pregătire a populației, economiei și teritoriului respectiv în iminența unei agresiuni armate;

stare de război – regim instituit pe întreg teritoriul țării în cazul notificării declarației de război sau al unei agresiuni armate împotriva Republicii Moldova, în scopul apărării suveranității, independenței, unității, integrității teritoriale și ordinii constituționale;

mobilizare – activitate complexă desfășurată pe plan politic, economic, administrativ și militar în scopul asigurării cu resurse umane și tehnico-materiale necesare apărării țării și trecerii statului de la starea de pace la starea de război.

Articolul 2. Obiectul prezentei legi

Prin prezenta lege se stabilesc:

a) temeiurile, modul și condițiile declarării stării de urgență, de asediu sau de război, precum și competența autorităților care o declară;

b) măsurile ce se aplică în perioada stării de urgență, de asediu sau de război, precum și drepturile, obligațiile și răspunderea persoanelor juridice și fizice în această perioadă.

Articolul 3. Cadrul juridic

Cadrul juridic al stării de urgență, de asediu și de război îl constituie Constituția Republicii Moldova, prezenta lege, alte acte normative, precum și acordurile internaționale la care Republica Moldova este parte.

Articolul 4. Acțiunea actelor normative

(1) În perioada stării de urgență, de asediu sau de război, legile și alte acte normative adoptate până la instituirea stării respective acționează în măsura în care nu contravin prezentei legi.

(2) În perioada stării de urgență, de asediu sau de război, instituite pe întreg teritoriul țării, nu se admite modificarea Constituției, precum și desfășurarea alegerilor autorităților publice centrale și locale și a referendumurilor republicane și locale.

(3) După ridicarea stării de urgență, de asediu sau de război, actele normative adoptate pentru această perioadă se abrogă fără un preaviz special în acest sens.

Articolul 5. Restrângerea exercițiului unor drepturi și libertăți

(1) Pe durata stării de urgență, de asediu sau de război, în funcție de gravitatea situației ce a determinat instituirea acesteia, poate fi restrâns, dacă este cazul, exercițiul unor drepturi sau libertăți ale cetățenilor în conformitate cu art.54 din Constituție.

(2) Restrângerea prevăzută la alin.(1) trebuie să fie conformă cu obligațiile care rezultă din tratatele internaționale privind drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și nu poate implica discriminarea unor persoane sau a unor grupuri de persoane exclusiv din considerente de rasă, naționalitate, limbă, religie, sex, convingeri politice sau origine socială.

Articolul 6. Angajamentele internaționale

(1) În conformitate cu angajamentele internaționale ale Republicii Moldova care rezultă din Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice și din Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, în cazul declarării stării de urgență, de asediu sau de război, Parlamentul sau Președintele Republicii Moldova informează, în termen de 3 zile, Secretarul General al ONU și Secretarul General al Consiliului Europei asupra restrângerii drepturilor și libertăților cetățenilor, restrângere ce constituie o abatere de la angajamentele care decurg din documentele menționate, precum și asupra volumului și cauzelor acestei abateri.

(2) Parlamentul sau Președintele Republicii Moldova va informa, de asemenea, Secretarul General al ONU și Secretarul General al Consiliului Europei despre ridicarea stării de urgență, de

asediu sau de război și despre reluarea aplicării integrale a prevederilor Pactului internațional și ale Convenției europene, menționate la alin.(1).

Articolul 12. Declararea stării de urgență, de asediu sau de război

(1) Starea de urgență, de asediu sau de război se declară prin hotărâre a Parlamentului.

(2) În caz de agresiune armată împotriva țării, Președintele Republicii Moldova ia măsuri pentru respingerea agresiunii, instituie starea de război și le aduce neîntârziat la cunoștința Parlamentului. Dacă Parlamentul nu se află în sesiune, el se convoacă de drept în 24 de ore de la declanșarea agresiunii.

Articolul 13. Hotărârea privind declararea stării de urgență, de asediu sau de război

Hotărârea privind declararea stării de urgență, de asediu sau de război trebuie să prevadă:

- a) motivele care au impus declararea stării respective;
- b) teritoriul pe care se instituie;
- c) durata instituirii;
- d) măsurile urgente care urmează a fi luate;
- e) organele competente în a căror sarcină este pusă aducerea la îndeplinire a hotărârii în cauză;
- f) alte prevederi și restricții care se impun.

Articolul 15. Prelungirea duratei stării de urgență sau de asediu

În funcție de evoluția situației, Parlamentul poate prelungi durata stării de urgență sau de asediu, poate extinde sau restrânge aria de acțiune a stării de urgență.

Articolul 17. Declararea stării de urgență

Starea de urgență se declară la propunerea Președintelui Republicii Moldova sau a Guvernului.

Articolul 18. Durata stării de urgență

(1) Starea de urgență poate fi instituită pe o perioadă care nu va depăși 60 de zile.

(2) În funcție de evoluția situației, Președintele Republicii Moldova sau Guvernul poate solicita Parlamentului prelungirea sau reducerea duratei stării de urgență, precum și extinderea sau restrângerea ariei de acțiune a acesteia.

Articolul 19. Convocarea ședinței Guvernului

(1) Comisia pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova prezintă Guvernului un raport privind necesitatea declarării stării de urgență.

(2) Raportul Comisiei pentru Situații Excepționale este examinat, în regim de urgență, la ședința Guvernului, la care se adoptă hotărârea de a înainta Parlamentului propunerea privind declararea stării de urgență.

(3) Prim-ministrul remite neîntârziat Parlamentului propunerea privind declararea stării de urgență.

Articolul 20. Măsurile aplicabile pe durata stării de urgență

Pe durata stării de urgență, în funcție de situația concretă, pot fi aplicate următoarele măsuri:

- a) evacuarea provizorie a cetățenilor din zonele ce prezintă pericol pentru viață și asigurarea obligatorie a acestora cu locuri de cazare permanentă sau provizorie;
- b) instituirea unui regim special de intrare și ieșire din țară;
- c) dispunerea raționalizării consumului de alimente și de alte produse de strictă necesitate;
- d) introducerea regimului de carantină și luarea altor măsuri sanitaro-antiepидemice obligatorii;
- e) efectuarea, în modul stabilit de lege, a rechizițiilor de bunuri în scopul prevenirii și lichidării consecințelor situațiilor care au impus declararea stării de urgență;

f) stabilirea unui regim special de lucru pentru agenți economici și instituții publice, soluționarea altor chestiuni privind activitatea acestora, necesare desfășurării lucrărilor de salvare-deblocare și a altor lucrări de neamînat;

g) modificarea procedurii de numire în funcție și de destituire a conducătorilor agenților economici și ai instituțiilor publice;

h) interzicerea demisiei lucrătorilor, cu excepția cazurilor prevăzute de actele normative, pentru această perioadă;

i) chemarea cetățenilor pentru prestări de servicii în interes public în condițiile legii;

j) introducerea unor reguli speciale de utilizare a mijloacelor de telecomunicații;

k) aplicarea altor măsuri necesare.

Articolul 22. Atribuțiile Comisiei pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova pe durata stării de urgență

(1) Pe durata stării de urgență, Comisia pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova are următoarele atribuții::

a) emite dispoziții privind aplicarea măsurilor de protecție a populației și bunurilor, de localizare și lichidare a consecințelor situațiilor excepționale, de apărare a statului de drept și de menținere sau restabilire a stării de legalitate;

b) controlează activitatea comisiilor pentru situații excepționale ale autorităților administrației publice locale și analizează modul de desfășurare a operațiunilor de salvare și de intervenție, adoptă măsuri pentru asigurarea oportună a acestor comisii cu forțele și mijloacele necesare;

c) exercită dreptul exclusiv de a interzice desfășurarea adunărilor, manifestațiilor publice și a altor acțiuni de masă;

d) coordonează activitatea mijloacelor de informare în masă privind informarea populației despre cauzele și proporțiile situației excepționale, despre măsurile întreprinse de Guvern pentru prevenirea pericolului, lichidarea urmărilor acestei situații și protecția populației, precum și privind familiarizarea populației cu regulile de comportare în timpul situației excepționale;

e) dispune, în caz de necesitate, sistarea temporară a livrării gazelor, energiei electrice și apei potabile;

f) limitează sau interzice comercializarea băuturilor alcoolice;

g) stabilește procedura de numire în funcție și de destituire a conducătorilor agenților economici și ai instituțiilor publice, cazurile cînd este permisă demisia lucrătorilor;

h) stabilește regimul special de folosire a spațiului aerian;

i) exercită alte atribuții necesare.

(2) Dispozițiile Comisiei pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova se publică pe pagina web oficială a Guvernului și sînt executorii pentru conducătorii autorităților administrației publice centrale și locale, ai agenților economici, ai instituțiilor publice, precum și pentru cetățeni.

(3) Comisia pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova va asigura actualizarea și evidența permanentă a dispozițiilor emise.

b) Hotărârea Parlamentului privind declararea stării de urgență nr. 41 din 24.02.2022

...

Art.2. – Pe perioada stării de urgență, Comisia pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova va emite dispoziții în vederea punerii în executare a următoarelor măsuri:

1) instituirea unui regim special de intrare și ieșire din țară;

2) stabilirea regimului special de folosire a spațiului aerian;

3) instituirea unui regim special de circulație pe teritoriul țării, inclusiv în ceea ce privește circulația și controlul mărfurilor;

4) expulzarea de pe teritoriul țării a persoanelor a căror prezență poate afecta asigurarea ordinii publice și a securității statului;

5) evacuarea provizorie a cetățenilor din zonele ce prezintă pericol pentru viață și asigurarea obligatorie a acestora cu locuri de cazare permanentă sau provizorie;

6) alocarea mijloacelor financiare pentru punerea în aplicare a dispozițiilor Comisiei pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova, în caz de necesitate;

7) stabilirea unui **regim special de lucru pentru agenți economici** și instituții publice, soluționarea altor chestiuni privind activitatea acestora, necesare desfășurării lucrărilor de salvare-deblocare și a altor lucrări de neamânat;

8) interzicerea desfășurării adunărilor, manifestațiilor publice și a altor acțiuni de masă;

9) interzicerea creării și activității formațiunilor paramilitare ale persoanelor aflate pe teritoriul statului;

10) dispunerea, la necesitate, a raționalizării consumului de alimente și de alte produse de strictă necesitate;

11) dispunerea, în caz de necesitate, a sistării temporare a livrării gazelor, energiei electrice și apei potabile;

12) adoptarea deciziilor necesare în scopul întreprinderii unor acțiuni rapide de asigurare cu gaze naturale, cu energie electrică și cu alte surse energetice, inclusiv prin derogare de la prevederile normative;

13) coordonarea activității mijloacelor de informare în masă privind:

a) informarea populației despre cauzele și proporțiile situației excepționale, despre măsurile întreprinse pentru prevenirea pericolului, lichidarea urmărilor acestei situații și protecția populației;

b) familiarizarea populației cu regulile de comportare în timpul situației excepționale;

c) introducerea unor reguli speciale de utilizare a mijloacelor de telecomunicații, combaterea dezinformării, a știrilor false și a discursului de ură;

14) interzicerea demisiei lucrătorilor, cu excepția cazurilor prevăzute de actele normative, pentru această perioadă;

15) modificarea procedurii de numire în funcție și de destituire a conducătorilor agenților economici și ai instituțiilor publice;

16) implicarea cetățenilor pentru prestări de servicii în interes public în condițiile legii;

17) efectuarea, în modul stabilit de lege, a rechizițiilor de bunuri în scopul prevenirii și lichidării consecințelor situațiilor care au impus declararea stării de urgență;

18) efectuarea acțiunilor necesare pentru protecția infrastructurii critice, precum și pentru asigurarea securității cibernetice;

19) efectuarea altor acțiuni necesare în vederea prevenirii, diminuării și lichidării consecințelor situațiilor care au impus declararea stării de urgență;

20) întreprinderea măsurilor necesare pentru gestionarea fluxurilor migraționale;

21) accesarea și gestionarea asistenței internaționale pentru durata stării de urgență.

Jurisprudență relevantă a Curții Constituționale

Extras din hotărârea Curții Constituționale nr. 16 din 3 octombrie 2023.

Existența unui scop legitim și legătura rațională dintre acesta și prevederea contestată. Deși nimic din Hotărârea Curții Constituționale nr. 10 din 19 iunie 2023 nu sugerează că Parlamentul are o obligație de a impune măsuri restrictive în privința drepturilor electorale ale membrilor partidului declarat neconstituțional, Curtea admite că dispozițiile contestate pot realiza mai multe scopuri legitime menționate în articolul 54 alin. (2) din Constituție (e.g., protecția securității naționale, a integrității teritoriale, a ordinii publice, a drepturilor, libertăților și demnității altor persoane) și că există o legătură rațională între aceste scopuri și prevederea contestată.

Existența unui echilibru corect între principiile concurente. Curtea a reținut că, în Avizul consultativ din 8 aprilie 2022 pentru Curtea Supremă Administrativă a Lituaniei, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a notat că la aprecierea proporționalității unei măsuri generale care restricționează exercițiul dreptului de a candida pentru ocuparea unei funcții electivă, trebuie

analizate următoarele chestiuni: dacă durata restricției este limitată în timp sau dacă există posibilitatea de a solicita reexaminarea acesteia; dacă restricția se aplică pe baza unor criterii obiective; dacă procedura de aplicare a restricției este însoțită de suficiente garanții apte să asigure protecția împotriva arbitrarului.

...

Curtea a reținut că trebuie făcută o distincție clară între partidul politic care a fost declarat neconstituțional și drepturile membrilor acestui partid. Interzicerea partidului nu este de natură să afecteze în mod direct drepturile fundamentale ale tuturor acestor cetățeni. Astfel, restricțiile trebuie să se bazeze pe criterii obiective care să aibă în vedere rolul jucat de candidat la acțiunile pentru care partidul politic din care făcea parte a fost declarat neconstituțional.

....

În această cauză, interdicția de a candida se aplică în funcție de exercitarea unei funcții de către candidați în cadrul partidului declarat neconstituțional, i.e. de membru al organului executiv al partidului sau de persoană care a ocupat o funcție electivă din partea partidului la momentul declarării neconstituționalității partidului. Curtea nu a considerat că acest criteriu utilizat de legislator pentru a le interzice persoanelor să candideze este unul obiectiv.

Curtea a admis că în cazul în care un partid este declarat neconstituțional, pot exista prezumții cu privire la răspunderea persoanelor care dețineau funcții în cadrul partidului în discuție, mai cu seamă a celor care dețineau funcții de conducere. Totuși, problema pusă în discuție în această sesizare a fost dacă asemenea prezumții generale erau suficiente pentru a le interzice persoanelor care cad sub incidența lor să candideze la alegeri, având în vedere cariera politică a acestora. Curtea a observat că legislatorul a limitat domeniul de aplicare a acestei prezumții doar la candidații care dețineau unele funcții la momentul declarării neconstituționalității partidului. Acest fapt presupune intenția legislatorului de a asocia, în mod automat, persoanele cu faptele pentru care partidul a fost declarat neconstituțional.

Curtea a reținut că asemenea prezumții generale, bazate doar pe funcția deținută în partid, nu au în vedere contribuția individuală a candidatului la faptele pentru care partidul a fost declarat neconstituțional. De exemplu, în cazul membrilor organului executiv central al partidului declarat neconstituțional, Curtea a recunoscut că această categorie de persoane este implicată în procesul de luare a deciziilor în partid și că în cazul declarării neconstituționalității partidului, legislatorul ar putea avea un interes legitim să le stabilească anumite interdicții, precum interdicția de a candida la alegeri. Totuși, legislatorul trebuie să aibă în vedere că pot exista situații în care unii membri minoritari ai organului executiv central al partidului s-ar putea disocia de acțiunile partidului până la declararea neconstituționalității partidului sau că unii membri ai organului executiv al partidului nu au participat la luarea unor decizii imputate ulterior la declararea neconstituționalității partidului. În aceste situații, norma contestată nu face deosebire între membrii organului executiv central al partidului care au participat activ la faptele pentru care partidul a fost declarat neconstituțional, cei care au avut un rol neutru, nesemnificativ sau nu au avut niciun rol și cei care s-au disocia de acțiunile partidului. Această situație este valabilă și în cazul persoanelor care au ocupat funcții electivă din partea partidului. Astfel, norma contestată nu permite luarea unor decizii individualizate și consideră că un grup întreg este responsabil, în mod colectiv, de încălcările care au condus la declararea neconstituționalității partidului.

În jurisprudența sa, Curtea Europeană a criticat interdicțiile formulate în termeni absoluți și la modul general, care nu prevăd excepții, fiind aplicate în mod automat. Curtea Europeană a subliniat necesitatea de a „individualiza” restrângerea exercițiului drepturilor electorale și de a ține cont de

comportamentul real al indivizilor, mai curând, decât de o amenințare percepută pe care o reprezintă un grup de persoane (a se vedea *Kara-Murza v. Federația Rusă*, 4 octombrie 2022, §§ 48-50).

Mai mult, Curtea a observat că durata interdicției este fixă în cazul ambelor categorii de persoane vizate și nu are în vedere gradul contribuției fiecărei persoane la faptele pentru care partidul a fost declarat neconstituțional. Astfel, persoanelor care au contribuit în mod nesemnificativ la faptele pentru care partidul a fost declarat neconstituțional li se va aplica o interdicție de aceeași durată ca în cazul persoanelor care au contribuit activ sau care au avut un rol determinant la faptele imputate partidului. Curtea a reținut că această abordare ar putea conduce la aplicarea interdicției în mod disproporționat față de comportamentul candidatului. Prin urmare, Curtea a constatat că interdicția contestată nu are la bază criterii obiective, este una generală și nu este sensibilă la circumstanțele particulare.

....

Procedura care conduce la aplicarea unei asemenea interdicții într-un caz individual trebuie însoțită de suficiente garanții apte să asigure respectarea statului de drept și protecția împotriva arbitrarului. Această procedură trebuie să se desfășoare în fața unei autorități independente care să audieze persoana vizată și să adopte o decizie motivată (a se vedea § 96 din *Avizul consultativ al Curții Europene a Drepturilor Omului* din 8 aprilie 2022).

În această cauză, interdicția de a fi ales operează de drept, nefiind necesară o hotărâre a instanței de judecată în acest sens. ...

În plus, Curtea a observat că procedura de înregistrare a concurenților electorali se desfășoară pe baza actelor prezentate de candidați. În funcție de respectarea cerințelor stabilite de lege, autoritatea electorală fie înregistrează, fie refuză înregistrarea candidaților. Această procedură nu este contradictorie, în care o autoritate a statului să-i solicite organului electoral să refuze înregistrarea candidatului în legătură cu rolul acestuia la comiterea faptelor pentru care partidul din care face parte a fost declarat neconstituțional, iar candidatul să solicite respingerea acestui demers. Această carență le permite organelor electorale să refuze în mod automat înregistrarea candidaților care cad sub incidența interdicției contestate, fără a aprecia în mod individual rolul candidatului la comiterea faptelor pentru care partidul din care face parte a fost declarat neconstituțional. De asemenea, până la adoptarea deciziei de către organul electoral, legea nu-i garantează candidatului dreptul de a fi ascultat, de a prezenta probe și de a fi reprezentat de un avocat.

....

Totuși, Curtea a observat că în cazul contestării în fața instanței de judecată a refuzului organului electoral de a înregistra candidatul dispozițiile contestate îi obligă pe judecători să aplice o analiză formalistă, prin care ar trebui să verifice doar apartenența persoanei la cele două categorii de funcții menționate de lege, fiind lipsiți de posibilitatea de a analiza rolul candidaților și contribuția acestora la faptele pentru care partidul a fost declarat neconstituțional. Astfel, chiar dacă candidații ar prezenta probe care ar demonstra că nu au contribuit în niciun fel la faptele în discuție sau chiar că s-au disociat de acțiunile partidului, judecătorii nu ar putea să le aibă în vedere dacă constată că persoana cade sub incidența categoriilor menționate de lege.

Prin urmare, Curtea a constatat că dispozițiile constatăte nu asigură un remediu efectiv împotriva eventualelor decizii ale organelor electorale bazate pe acest motiv de respingere a înregistrării candidaților la alegeri și nu sunt însoțite de suficiente garanții apte să asigure o protecție împotriva arbitrarului.

....

Opinie relevantă a Comisiei de la Veneția.

Opinia CDL-AD(2023)031-e

„Cu privire la rațiunea modificărilor operate

Conform notei informative asociate proiectului de lege privind modificarea art. 16 a Codului electoral al Republicii Moldova, este menționat:

"[...] Scopul acestui proiect de lege este să aducă cadrul normativ în conformitate cu considerațiile Curții Constituționale exprimate în Hotărârea nr. 10/2023 privind controlul constituționalității Partidului Politic „Șor”.

Contrar acestei aserțiuni, Comisia de la Veneția a evidențiat următorul aspect în acest context:

§ 24 [...] Este important de menționat că hotărârea Curții Constituționale nu a solicitat explicit amendamente legislative pentru a implementa hotărârea în întregime.

Prin urmare, absența unei "cereri explicite de amendamente legislative" din partea Curții Constituționale conduce la o delegitimizare a nerespectării cerințelor stipulate în Articolul 2 b) al Codului bunelor practici în materie electorală, care afirmă că "Elementele fundamentale ale dreptului electoral [...] nu ar trebui să fie modificate cu mai puțin de un an înainte de alegeri [...]".

*****Proporționalitatea restricțiilor propuse*****

Comisia a reținut ca un principiu general, dacă activitățile trecute ale anumitor politicieni îi disqualifică în mod general de la ocuparea unei funcții publice alese, alegătorii ar trebui să fie capabili să ajungă la această concluzie singuri și să nu voteze pentru acești politicieni în viitoarele alegeri dacă candidează pentru funcție. Introducerea prevederilor de ineligibilitate în cazul în care un stat împiedică anumite persoane să candideze pentru o funcție publică poate fi considerată un act de discriminare, dacă nu se bazează pe criterii obiective, rezonabile și non-discriminatorii, în conformitate cu principiile fundamentale ale unui stat democratic.

La § 44 Comisia a reținut că:

"[...] trebuie să se facă o distincție clară între partidul politic declarat neconstituțional și drepturile individuale ale persoanelor care au fost sau sunt în prezent implicate în acel partid politic. Interdicția asupra partidului nu afectează direct drepturile tuturor acestor persoane."

La § 45 Comisia de la Veneția și ODIHR a reținut:

"[...] În timp ce motivele indicate de Curtea Constituțională pentru a declara partidul politic Șor neconstituțional pot, de asemenea, să fie aplicabile și în cazul persoanelor care își propun obiective ilegite în căutarea unui mandat electoral, Legea propune să declare ineligibili indivizii care au activat în astfel de partide politice doar din motivele de a fi membri ai organelor sale executive sau dețin funcții electivă."

La § 47 Comisia a citat din Hotărârea CEDO în cauza, Ādamsons v. Latvia, no. 3669/03, 24 iunie 2008, § 125:

"[...] trebuie analizată chestiunea dacă această restricție constituie o măsură proporțională. Restricția se aplică automat - fără o evaluare ulterioară a comportamentului individual de către o autoritate independentă și imparțială sau o hotărâre judecătorească - pe baza exclusivă a calității de membru al partidului și deținerii unei funcții specifice. Restricția se aplică, de asemenea, fără discriminare, fără a face distincție între membrii partidului care ar fi putut contribui activ la actele ilegite atribuite partidului politic, de cei care îndeplineau doar atribuții neutre sau care nu erau conștienți de posibilele acte ilegale comise de partid. Aceasta înseamnă că restricțiile asupra dreptului de a fi ales se aplică unui grup de persoane, fără o evaluare individualizată a implicării lor activ., [...] Je în activitățile ilegite ale partidelor interzise.

La § 47 Comisia a reținut:

"[...] Legea se referă la membrii partidului care dețin o funcție electivă, ceea ce ar include și membri aleși ai unui consiliu local, sat sau chiar oraș mic care pot fi implicați doar în mod indirect în procesul de luare a deciziilor al partidului. Legea nu prevede decizii individualizate și consideră un grup întreg ca fiind colectiv responsabil pentru aceste încălcări. La modul practic, aceasta duce la

aplicarea generală, automată și nediscriminatorie a măsurilor restrictive, contrar principiilor proporționalității și interzicerii arbitrariului, garantate de Articolul 3 al Protocolului 1 la CEDO și de alte tratate și standarde internaționale în materie electorală.

Astfel, După cum a reținut și Curtea Europeană a Drepturilor Omului, proporționalitatea restricțiilor trebuie să fie evaluată și din perspectiva cerințelor privind funcționarea corectă a instituției căreia persoana respectivă va aparține odată aleasă și, în general, a sistemului constituțional și a democrației în întregul stat respectiv.

În acest context, la § 49 Comisia a reținut:

"[...] pare puțin probabil ca membrii unui consiliu local, sat sau chiar oraș mic să intre în categoria mandatarilor care ar putea periclita ordinea democratică"

Chestiunea proporționalității trebuie examinată și în contextul severității măsurilor restrictive care urmează să fie impuse persoanelor găsite vinovate pentru acțiunile care au generat declararea partidului lor ca fiind neconstituțional.

Proiectul de lege a propus inițial o interdicție relativ scurtă de 3 ani pentru persoanele respective. Cu toate acestea, înainte de a doua sa citire, acest termen a fost mărit la 5 ani fără a se furniza nicio motivare pentru creștere.

În acest sens, CEDO a reținut în speța *Adamsons v. Latvia*, no. 3669/03, 2008 că „o interdicție nedeterminată de a candida pentru o funcție politică este în orice caz o măsură disproporționată, iar extinderea unei restricții legale de 10 ani privind dreptul de a fi ales cu încă 10 ani, fără justificare oferită de Parlament sau de Guvern, este manifest arbitrară”.

Astfel acest amendament creează aparența unei măsuri restrictive determinate arbitrar.

****Impunerea ineligibilității ex lege****

La § 49 Comisia a reținut:

"deoarece ineligibilitatea se aplică ex lege, nu este posibil să contești juridic excluderea dreptului de a candida la alegeri pe fond, contrar principiului accesului la justiție, unul dintre pilonii statului de drept. Deoarece nu există o evaluare individuală în fiecare caz, persoana vizată nu va fi audiată, nu i se va furniza o decizie motivată care să fie supusă controlului judiciar și nu va avea acces la o cale de atac eficientă pentru încălcarea dreptului de a candida."

În concluzie, Comisia de la Veneția și ODIHR au ajuns la concluzia că baza legală pentru impunerea unei astfel de limitări a dreptului de a candida la alegeri este prea largă pentru a fi proporțională cu scopurile legitime urmărite. Comisia de la Veneția și ODIHR le recomandă, așadar, autorităților Republicii Moldova, dacă acestea vor să-i împiedice pe unii membri ai partidelor declarate neconstituționale să dețină anumite funcții alese:

a) Introducerea unor criterii adecvate și a unei evaluări individuale eficiente care ar limita restricțiile asupra dreptului de a fi aleși doar la membrii și/sau oficialii aleși ai partidului a căror activitate a pus în pericol Constituția și integritatea statului democratic, prin acțiunile și exprimările lor, și/sau au urmărit activ scopurile (ilegale) ale partidelor neconstituționale;

b) Acordarea acestor persoane întregului set de garanții procedurale în procesul de evaluare, inclusiv o decizie suficient motivată și posibilitatea de a contesta restricția drepturilor, oferind posibilitatea de a solicita revizuirea judiciară a deciziei de a le priva de dreptul de a candida la alegeri."

IV. Circumstanțe de fapt.

Pe data de 21 septembrie 2023 Parlamentul Republicii Moldova a aprobat hotărârea nr. 274 privind prelungirea stării de urgență pentru încă o perioadă de 60 de zile.

Potrivit acestei hotărâri de Parlament a fost prelungită starea de urgență, declarată prin hotărârea nr. 44/2022 și prelungită prin hotărârile nr. 105/2022, nr. 163/2022, nr. 245/2022, nr. 278/2022, nr. 330/2022 și 12/2023, 67/2023, 133/2023 și 244/2023. Astfel, Republica Moldova se află în stare de urgență perpetuă începând cu data de 24

februarie 2022 iar la finalul efectului hotărârii contestate vom ajunge la aproape 2 ani de stare de urgență și sunt toate șansele ca această stare de urgență iarăși să fie prelungită pentru noi perioade nedeterminate.

Prin hotărârea nr. 274/2023 Comisia pentru Situații Excepționale a RM a fost abilitată cu aceleași prerogative care au fost menționate în hotărârea nr. 41/2022.

Este necesar de remarcat că și până la data de 24 februarie 2022, Republica Moldova se afla în stare de urgență în temeiul hotărârii nr. 1 din 20 ianuarie 2022. Dar din 24 februarie 2022 Comisia pentru Situații Excepționale a primit competențe lărgite (absolut toate prevăzute de lege), echivalente, inclusiv, competențe caracteristice stării de asediu și de război.

Guvernul, potrivit notei informative și raportului său a argumentat că situația creată la 24 februarie 2022 și prelungită ulterior rămâne actual din cauza războiului din Ucraina, criza refugiaților, inclusiv din cauza unor pretinse riscuri de atacuri informaționale.

De fapt raportul CSE dar și nota informativă a Guvernului practic este trasă la indigo cu argumentările anterioare, cu doar unele mici completări redacționale menționate.

Guvernul a raportat că în perioada de referință CSE a aprobat mai multe decizii legate de securitatea energetică, gestionarea fluxului de imigranți și înlăturarea efectelor colaterale.

Guvernul consideră că toate riscurile anterioare persistă și este necesară menținerea mecanismelor de intervenție urgentă a autorităților, acțiuni care nu pot fi efectuate potrivit cadrului normativ obișnuit. În special, Guvernul consideră că starea de urgență va permite, în continuare Comisiei pentru Situații Excepționale să adoptă decizii necesare în așa domenii precum aprovizionarea cu resurse energetice, gestionarea fluxului de refugiați, asigurarea ordinii publice etc.

În cadrul ședinței plenare din 21 septembrie 2023 proiectul nici nu a fost prezentat de Prim-ministru ca președintele CSE dar de ministrul afacerilor interne care a reiterat cele menționate mai sus, dar nu a venit cu explicații concludente și mai detaliate despre necesitatea prelungirii stării de urgență, decât că sunt necesare intervenții urgente și acest mecanism acordă această posibilitate. În același, ministrul nu a putut explica exact care măsuri nu pot fi exercitate de un Parlament și Guvern funcțional în totalitate, pentru a lua acele măsuri necesare în vederea depășirii și gestionării adecvate a riscurilor menționate. Șeful afacerilor interne nu a motivat expres de ce unele măsuri necesare nu pot fi efectuate prin modificarea legislației și adoptarea actelor respective de către Guvern.

De remarcat că argumentele și riscurile care au fost vociferate de Guvern la solicitarea precedentă de prelungire a stării de urgență nu s-au adevărit. Absolut nici un risc, nici legat de rachete, nici de fluxul de refugiați, nici de sistare a resurselor energetice. În schimb, perpetuarea stării de urgență a fost convenabilă pentru a adopta unele măsuri excepționale care nu au nicio legătură cu depășirea acelor consecințe, în special în domeniul justiției. Exemplele vor fi reiterate mai jos.

Astfel, amintim că în perioada stării de urgență Comisia pentru Situații Excepționale (CSE) a aprobat 87 de dispoziții. Este necesar de menționat că, în pofida faptului că starea de urgență instituită la începutul anului 2022 s-a referit exclusiv la

măsuri necesare în vederea depășirii consecințelor fluxului migrațional și depășirea crizei energetice, în realitate Comisia pentru Situații Excepționale, prin deciziile sale, a instituit unele măsuri și norme derogatorii de la cadrul constituțional și legal care nu au nicio legătură cu criza imigranților, criza energetică sau acțiunile militare din țara vecină¹.

Astfel, reiterăm următoarele exemple.

a) Prin Dispoziția nr. 2 din 25 februarie 2022, la pct. 35, fără vreo explicație referitor la necesitatea și relevanța cu măsurile incidente stării de urgență, prin derogare de la lege, a fost eliminat administratorul întreprinderii care gestiona Aeroportul internațional Chișinău cu numirea altui administrator. Aici este necesar de remarcat că toate întreprinderile, în speciale cele din infrastructura critică a statului oricum sunt obligate să execute orice decizie și orice măsură luată de către CSE. Totodată, din toate întreprinderile CSE a dispus înlocuirea forțată doar a unui singur administrator;

b) Prin Dispoziția nr. 5 din 2 martie 2022 au fost instituite reguli și proceduri noi referitoare la procesele de judecată (pct. 5). Au fost suspendate de drept examinarea de către instanțele de judecată a unui șir întreg de cauze civile, de contencios administrativ, au fost modificate proceduri și termene, inclusiv în cauze penale și contravenționale. Cum aceste ingerințe în actul justiției au ajutat la depășirea crizei energetice și valului de refugiați nu este clar. Ulterior aceste măsuri, prin aceiași metodă netransparentă, au fost anulate sau revizuite în totalitate;

c) Prin Dispoziția nr. 13 din 31 martie 2022 au fost instituite reguli și proceduri noi de import a țigaretelor (pct. 14-16);

d) Prin Dispoziția nr. 19 din 29 aprilie 2022, cu derogare de la legislația privind protecția mediului și aerului atmosferic, Agenția de Mediu a fost obligată să elibereze "Uzinei Metalurgice Moldovenești" din or. Rîbnița autorizația de emisie a poluanților în atmosferă de la surse fixe eliberat și autorizația de mediu pentru gestionarea deșeurilor (pct. 10-11). Prin dispozițiile ulterioare, aceste autorizații au fost eliberate repetat, chiar dacă nu au fost executate condițiile anterioare;

e) Prin Dispoziția nr. 22 din 23 mai 2022, prin derogare de la legislația s-a autorizat Agenția Servicii Publice să procure blanchete pentru pașapoarte, exceptând procedurile de achiziție (pct. 1);

f) Prin Dispoziția nr. 29 din 28 iunie 2022 au fost introduse condiții speciale cu privire la reglementarea comercial-economică externă a agenților economici din regiunea transnistreană (pct. 9);

¹ <https://gov.md/ro/content/dispozitii-cse>

g) Prin dispoziția nr. 42 din 13 octombrie 2022 au fost introduse derogări de legislația cu privire la întruniri, fiind limitat substanțial dreptul la libertatea întrunirilor (pct. 3);

h) Prin Dispoziția nr. 45 din 31 octombrie 2022 au fost introduse mecanisme de limitare a drepturilor omului cetățenilor introduși în liste de sancțiuni străine și abilitate autoritățile naționale să elaboreze liste noi cu persoane afiliate drepturile cărora (economice și financiare) urmează a fi restricționate (pct. 1);

i) Prin Dispoziția nr. 46 din 11 noiembrie 2022 a fost rectificată Legea bugetului pentru anul 2022 (pct. 1). Au fost modificați parametri bugetari de bază;

j) Prin Dispoziția nr. 47 din 17 noiembrie 2022, prin derogare de la Codul administrativ s-a interzis instanțelor de judecată de a suspenda actele administrative cu privire la numirea și eliberarea din funcție publică (pct. 4-5).

k) Prin Dispoziția nr. 54 din 16 decembrie 2022, CSE a admis un abuz fără precedent. A admis derobări de la Codul serviciilor media audiovizuale și fără nici un motiv temeinic a suspendat licențele de emisie a 6 posturi TV, cu executare imediată.

l) Prin Dispoziția nr. 64 din 31 martie 2023, CSE a depășit orice imaginație posibilă. A suspendat cererile de demisie a mai multor judecători de la CSJ și i-a obligat să activeze încă pentru cel puțin 30 de zile.

.....

m) Prin Dispoziția nr. 86 din 4 octombrie 2023, CSE și-a arogat rolul Parlamentului, justiției și a organelor electorale instituind restricții ale dreptului fundamental de a fi ales;

n) Prin dispoziția nr. 87 din 4 octombrie 2023, CSE a introdus limitări inimaginabile ale dreptului la libera exprimare, cenzurând la maxim informațiile din spațiul internet și online.

În afară de acele exemple menționate supra, CSE în perioada de referință a aprobat multiple măsuri care au depășit necesitățile incidente instituirii stării de urgență (securitatea energetică, gestionarea fluxului de imigranți și măsurile stringente în vederea depășirii consecințelor conflictului armat din Ucraina).

CSE a adoptat multe măsuri de ordin fiscal, vamal, economic, bugetar și altele care nu au nicio legătură cu starea de urgență, asumându-și astfel, direct competențele constituționale atât a puterii executive, legislative dar și judecătorești.

Ce ține expres de Dispoziția CSE nr. 86 din 4 octombrie 2023, remarcăm că acesta nu are nicio relevanță cu măsurile necesare depășirii consecințelor care au generat starea de urgență. Prin această dispoziție de fapt a fost înlocuit Parlamentul RM, s-au adoptat norme derogatorii de la Codul electoral, s-a intervenit brutal în dreptul constituțional de a fi ales garantat de art. 38 din Constituție și s-a implicat direct în procesul electoral.

De remarcat faptul că mai multe dispoziții ale CSE sunt contestate în ordine de contencios administrativ, dar cu regret, contrar jurisprudenței Curții Constituționale, practic nu există niciun control efectiv jurisdicțional al acestora iar litigiile nu au nicio finalitate aproape doi ani. În același timp, efectele negative ale acestora sunt resimțite în toate domeniile de viață.

V. Argumentarea privind incidența drepturilor prevăzute de Constituție și preținsele încălcări ale Legii Supreme

1) În pofida faptului că legiuitorul a făcut trimitere la prevede Constituției și la Legea privind regimul stării de urgență, de asediu și de război, aceste prevederi nu au fost respectate. Nu s-a ținut cont de exigențele Constituției și ale legii speciale.

Potrivit art. 66 lit. m) din Constituție Parlamentul Republicii Moldova declară starea de urgență, de asediu și de război. Temeiurile și procedura declarării stării de urgență este reglementat expres de Legea nr. 212/2004 privind regimul stării de urgență, de asediu și de război.

Potrivit art. 1 din Legea nr. 212/2004 prin stare de urgență se înțelege un ansamblu de măsuri cu caracter politic, economic, social și de menținere a ordinii publice, care se instituie provizoriu în unele localități sau pe întreg teritoriul țării în caz de:

a) iminență a declanșării sau declanșare a unor situații excepționale cu caracter natural, tehnogen sau biologic-social, ceea ce face necesară prevenirea, diminuarea și lichidarea consecințelor acestora;

b) existență a unui pericol pentru securitatea națională sau ordinea constituțională, ceea ce face necesară apărarea statului de drept, menținerea sau restabilirea stării de legalitate.

Potrivit art. 5 din lege se permite restrângerea unor drepturi în conformitate cu art. 54 din Constituție. Totodată, această restrângere trebuie să fie conformă cu obligațiile care rezultă din tratatele internaționale privind drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și nu poate implica discriminarea unor persoane sau a unor grupuri de persoane exclusiv din considerente de rasă, naționalitate, limbă, religie, sex, convingeri politice sau origine socială.

Conform art. 13 din aceeași lege, hotărârea privind declararea stării de urgență trebuie să prevadă obligatoriu:

- a) motivele care au impus declararea stării respective;
- b) teritoriul pe care se instituie;

- c) durata instituirii;
- d) măsurile urgente care urmează a fi luate;
- e) organele competente în a căror sarcină este pusă aducerea la îndeplinire a hotărârii în cauză;
- f) alte prevederi și restricții care se impun.

Conform hotărârii contestate, a fost dispusă prelungirea stării de urgență pentru încă 60 de zile. În hotărârea contestată nu au fost aduse argumente și motive plauzibile cu privire la necesitatea prelungirii stării de urgență. În hotărârea respectivă nu au fost stabilite exact măsurile urgente care urmează a fi luate. Abilitarea CSE cu atribuții conform hotărârii din 24 februarie 2022, luând în considerație că este deja a șasea prelungire nu este nici justificată și nici prevăzută de lege.

Pentru orice prelungire a stării de urgență este nevoie de o analiză asumată în strictă conformitate cu legea care prevede expres argumentarea și motivarea instituirii stării de urgență cu descrierea expresă a măsurilor care nu pot fi identice timp de 24 de luni.

Prin adoptarea hotărârii contestate Parlamentul a acceptat unilateral propunerea Guvernului fără nicio obiecție, fără o analiză a măsurilor reale necesare care se impun, lăsând o marjă mare de apreciere și interpretare, fapt care va duce la abuzuri și restrângeri nejustificate a drepturilor omului. Faptul că asemenea interpretări și abuzuri au fost și continuă în prezent am demonstrat prin exemplele de dispoziții ale CSE cu măsuri care restrâng drepturile omului, nu au nimic comun cu măsurile legate de depășirea stării de urgență, nu sunt explicate, nu sunt justificate și total neproportionale.

Guvernul în raportul său nu a argumentat și nu a motivat în ce măsură acele competențe largite delegate CSE sunt necesare și nu pot fi exercitate de către Guvern sau Parlament în mod obișnuit pentru depășirea oricărei crize.

De remarcat că mai mult de un an și jumate de stare de urgență continuă, circumstanțele care au generat instituirea stării de urgență nu s-au schimbat, sunt invocate aceleași riscuri. Aici vorbim despre asigurarea securității energetice a statului, gestionarea fluxului imigraționist, depășirea consecințelor economice ca rezultat al conflictului din țara vecină.

În Republica Moldova funcționează un Guvern și un Parlament cu competențe depline care pot lua orice decizie necesară în vederea depășirii oricărei crize. Dacă sunt necesare măsuri urgente atunci Parlamentul a avut timp suficient să ajusteze cadrul normativ în vederea revizuirii oricăror proceduri necesare pentru gestionarea crizei energetice sau de orice alt gen.

Noile argumente cu privire la presupusa tentativă de destabilizare sai dezinformare nu suportă nicio critică. Pentru asemenea situații Republica Moldova dispune de un șir întreg de autorități și instituții de menținere a ordinii de drept, de urmărire penală etc, total funcționale și cu competențe depline care, potrivit sarcinilor de bază sunt competente în acest sens. Pentru a asigura securitatea națională a statului instituțiile corespunzătoare trebuie doar să-și exercite atribuțiile conștiincios. Pentru asta nu este necesar de a institui stare de urgență.

Termenul maxim de 60 de zile care poate să fie prelungit continuu al stării de urgență nu este argumentat prin acțiuni exacte sau plan de măsuri determinat.

În asemenea condiții de prelungire continuă de guvernare a statului prin dispoziții ale CSE, cu derogare totală de legislație, netransparent, fără consultări, cu restrângerea drepturilor omului, cu măsuri care nu au nicio legătură cu starea de urgență denotă câteva concluzii clare: a) incompetența puterii executive de a gestiona eficient crizele; b) camuflarea scopului real – imixtiunea ilegală în actul justiției, scheme și acte de corupție, răfuiala cu oponenții politici etc.

Câteva exemple de abuzuri deja comise și care au primit un nou gir. Deci prin hotărârea contestată a Parlamentului, CSE a obținut aceleași atribuții care au fost începând cu 24 februarie 2022, (art. 2 din hotărârea contestată) precum restricții de circulație, restricții dure cu privire la întruniri, efectuarea de rechiziții de bunuri, **efectuarea altor acțiuni necesare**. Nici autorul propunerii nici Parlamentul nu a motivat cum restricționarea unor drepturi fundamentale precum dreptul la libera întrunire, la circulație, limitarea accesului la justiție etc ajută la depășirea crizei energetice sau fluxului migrațional.

O problemă gravă este și faptul că potrivit art. 2 din hotărârea contestată, Parlamentul nu a evaluat obiectiv raportul Guvernului, nu s-a conformat legii nr. 212/2004 și în loc să stabilească expres și strict competențele CSE, specifice depășirii situației de urgență care (energetică, flux migrațional), a adoptat o normă de trimitere la art. 2 din hotărârea Parlamentului nr. 41 din 24 februarie 2022. Prin această normă de trimitere Parlamentul a creat o incertitudine juridică și a admis o omisiune de a stabili clar, fără echivoc atribuțiile CSE, admitând abuzuri ale drepturilor omului, dat fiind că competențe nelimitate pentru CSE, în domenii care nu au nicio tangentă cu starea de urgență, reprezintă o încălcare a principiului legalității, previzibilității legii și depășește principiul proporționalității restrângerii drepturilor omului.

2) Luînd act de cele expuse constatăm că hotărârea nr. 67/2023 nu a respectat exigențele imperative prevăzute de legea nr. 212/2004, iar ca și consecință principiul legalității prevăzut de **art. 1 alin. (3) din Constituție**.

Dispozițiile art. 1 alin. (3) din Constituție consacră principiul statului de drept, ale cărui exigențe privesc scopurile majore ale activității statale, prefigurate în ceea ce este numit domnia legii, sintagmă ce implică subordonarea statului față de drept, asigurarea acelor mijloace care să permită dreptului să cenzureze opțiunile politice și, în acest cadru, să pondereze eventualele tendințe abuzive, discreționare ale structurilor etatice. Statul de drept asigură supremația Constituției, corelarea legilor și a tuturor actelor normative cu aceasta, existența regimului de separație a puterilor publice, care trebuie să acționeze în limitele legii, și anume în limitele unei legi ce exprimă voința generală. Statul de drept consacră o serie de garanții, inclusiv jurisdicționale, care asigură respectarea drepturilor și libertăților cetățenilor prin autolimitarea statului, respectiv încadrarea autorităților publice în coordonatele dreptului.

Potrivit Opiniei amicus curiae nr. 1020/2021 din 23 martie 2021, adoptate de Comisia de la Veneția, articolul 1 alin. (3) din Constituție prevede că „Republica Moldova este un stat de drept, democratic [...]”. Unul dintre elementele centrale ale preeminenței dreptului este **certitudinea juridică**.

În concluzie, principiul statului de drept constă din mai multe aspecte care sunt de o importantă esențială și care trebuie asigurate integral. Aceste elemente sunt reprezentate de principiul legalității, separarea puterilor, repartizarea puterilor, drepturile omului, monopolul de putere al Statului, administrarea publică și independentă a justiției, protejarea dreptului la viața privată, dreptul de vot, libertatea de acces la putere politică, supravegherea și participarea democratică în procesul decizional public, transparența guvernului, libertatea de exprimare, de asociere și de întrunire, drepturile minorităților și principiul majorității în procesul decizional politic.

Ca și principiu prioritar al statului de drept este supremația Constituției, principiu consacrat în art. 7 din Lega Supremă. Supremația Constituției implică existența unor mecanisme de control al conformității legilor și celorlalte acte subordonate.

3) Dat fiind că hotărârea contestată nu a prevăzut cu desăvârșire motivele exacte ale necesității prelungirii stării de urgență, nu a prevăzut exact măsurile necesare cu privire la depășirea consecințelor dar a acceptat delegarea aceluiași competențe pentru CSE din 24 februarie 2022, care lasă o marjă de discreție foarte largă autorităților, constatăm caracterul incert și imprevizibil al hotărârii Parlamentului nu respectă criteriile de calitate a legii sub aspectul clarității, accesibilității și previzibilității ei, potrivit art. **23 din Constituție**.

Art. 23 alin. (2) din Constituție pune în sarcina statului obligația de a face accesibile toate legile și actele normative. Deși art. 23 din Constituție cuprinde expres doar criteriul de accesibilitate și claritate al legii, Curtea Europeană, prin jurisprudența sa, imune ca normele adoptate de autoritățile publice să fie inclusiv suficient de precise, previzibile și să corespundă principiului reglementării specifice. Curtea a constatat că rigorile impuse de art. 23 alin. (2) din Constituție, precum obligația statului de a asigura fiecărui om dreptul de a-și cunoaște drepturile și de a face accesibile actele normative, includ principiile Convenției Europene de a asigura precizia, previzibilitatea legii și reglementarea specifică (HCC 12/03).

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a stabilit două cerințe față de legi. În primul rând, legea trebuie să fie accesibilă. În al doilea rând, aceasta nu poate fi considerată „lege” doar dacă este formulată cu o precizie suficientă, care permite cetățeanului să-și controleze comportamentul: el trebuie să poată prevedea, în cazurile când este necesar și cu ajutorul cuvenit, într-un grad rezonabil, în circumstanțe specifice, consecințele care pot surveni în urma acțiunii sale (HCC 7/99).

Pentru a corespunde criteriilor de claritate și accesibilitate, norma de drept trebuie să fie formulată cu suficientă precizie, astfel încât să permită persoanei să decidă asupra conduitei sale și să prevadă, în mod rezonabil, în funcție de circumstanțele cauzei, consecințele acestei conduite. În caz contrar persoana poate pretinde că nu-și cunoaște drepturile și obligațiile sale.

Privită prin prisma art. 23 din Constituție, hotărârea contestată comportă grave vicii privind calitatea actului normativ, care se manifestă prin caracterul imprevizibil și inaccesibil. Hotărârea nr. 67 prevede criterii prea vagi ce duc la interpretări abuzive a legii, iar acest fapt conduce nemijlocit la incompatibilitatea acesteia cu exigențele clarității (Liivik vs Estonia, 2009). Pentru ca orice lege să îndeplinească cerința

previzibilității, ea trebuie să precizeze cu suficientă claritate întinderea și modalitățile de exercitare a puterii de apreciere a autorităților în domeniul respectiv, ținând cont de scopul legitim urmărit (*Sissanis vs România*, 2007).

O putere discreționară care nu este delimitată, chiar dacă face obiectul controlului judiciar din punct de vedere formal, nu trece de testul previzibilității. Curtea Constituțională nu o dată a remarcat necesitatea respectării principiului legalității și certitudinii pentru a evita arbitriul.

Hotărârea contestată este total imprevizibilă, iar ca rezultat CSE arbitrar a folosit aceste competențe nelimitate și a aprobat decizii care au restrâns nejustificat drepturi fundamentale precum: dreptul la libertatea de opinie, libertatea întrunirilor, concurența loială, dreptul la muncă, egalitatea tuturor în fața legii, accesul liber la justiție, dreptul la apărare, dreptul de proprietate etc.

4) Prin hotărârea contestată se permite restrângerea drepturilor omului iar în coraport cu precedentele deja existente și care sunt în plină derulare, cu competențe extrem de largi și nemotivate, fără a stabili întinderea și fără a ține cont de testul proporționalității și necesității într-o societate democratică, suntem în fața violării **art. 54 din Legea Supremă**.

Constituția RM stabilește foarte clar condițiile în care este admisă restringerea unor drepturi: sunt necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a țării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicării divulgării informațiilor confidențiale sau garantării autorității și imparțialității justiției.

Totodată, orice restrângere trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o și nu poate atinge existența dreptului sau libertății. Orice limitare a libertății trebuie justificată în mod convingător.

Prin adoptarea hotărârii contestate și prin prelungirea stării de urgență Parlamentul a admis restrângerea de mai departe a drepturilor omului fără nicio limitare și control. De acest fapt CSE s-a folosit pe deplin prin adoptarea dispozițiilor și prin limitarea unor drepturi fundamentale care nu au nimic comun cu măsurile legate de depășirea stării de urgență.

Hotărârea contestată creează premise pentru restrângerea continuă a unor drepturi și libertăți ale cetățenilor sau creează premise pentru fentarea drepturilor constituționale ale acestora, ignorând și omițând aplicabilitatea în timp, în pofida testului de proporționalitate statuat expres în art.54 din Constituția Republicii Moldova.

În opiniile expuse, Comisia de la Veneția subliniază importanta principiului proporționalității. Această cerință trebuie să se aplice atât pentru deciziile privind restricțiile de circulație, cât și pentru implementarea lor și măsurilor aferente care pot afecta alte drepturi și libertăți, care pot consta în restricții suplimentare ce pot fi impuse populației în timpul restricțiilor de circulație, ca de exemplu închiderea școlilor sau a companiilor, restricții privind furnizarea de servicii publice sau interzicerea evenimentelor publice, sau activitățile de securitate întreprinse de autorități în acest context. Similar restricțiilor de circulație, toate aceste măsuri trebuie să fie proporționale cu amenințarea și cu iminența acesteia, nu trebuie să aibă o durată mai mare decât

amenințarea în sine și trebuie să se aplice doar în regiunile afectate de aceasta. Importanța principiului proporționalității este confirmată de Constituție.

Potrivit prevederilor Constituționale, ingerința trebuie să fie proporțională scopului urmărit. Luând în considerație faptul că natura restrângerii este criteriul după care se apreciază proporționalitatea acesteia, este importantă ideea că restrângerea trebuie să se facă în favoarea interesului general, adică să existe circumstanțe în care restrângerea nu ar afecta interesul general, ci i-ar aduce beneficii.

Constituția Republicii Moldova descrie expres condițiile în care este admisă restrângerea unor drepturi: „sînt necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a țării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicării divulgării informațiilor confidențiale sau garantării autorității și imparțialității justiției.”

În Hotărîrea nr.40/2001, Curtea Constituțională a statuat că restricțiile asupra exercițiului unor drepturi sînt prevăzute expres în Legea Supremă și nu pot fi extinse. Orice restricție, înainte de a fi instituită, trebuie raportată la prevederile art. 54 din Constituție, care prevede că restrângerea trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o și nu poate atinge existența dreptului sau a libertății.

În Hotărîrea nr. 29/2019, Înalta Curte a menționat că, orice limitare a libertății trebuie justificată în mod convingător. Justificarea limitării trebuie să se facă în lumina standardului proporționalității, impus de articolul 54 din Constituție, standard care reclamă, inter alia, ca motivele avansate de către legislator să fie pertinente și suficiente.

5) Analizând peste 80 de dispoziții ale CSE adoptate începînd cu 24 februarie 2022 constatăm că, fără a dispune de astfel de atribuții constituționale și legale, fără a fi motivate și necesare pentru gestionarea crizelor pentru care a fost instituită starea de urgență, CSE și-a atribuit competențele Parlamentului, Guvernului și instanțelor de judecată. Contrar jurisprudenței anterioare ale Curții Constituționale Parlamentul nu a efectuat un control parlamentar asupra corectitudinii aplicării hotărîrilor anterioare referitor la starea de urgență, iar prin prelungirea repetată, prin hotărîrea contestată, legiuitorul a admis o delegare continuă multor atribuții constituționale unui organ care nici nu este prevăzut în Legea Supremă.

Parlamentul nu a avut diligența necesară ca să nu admită o redistribuire de competențe constituționale fără nici un control efectiv și fără nicio motivare justificată, fapt ce deja a adus la violarea gravă a principiului separației puterilor în stat și restrângerea nejustificată a multor drepturi fundamentale.

Aducem aminte că în perioada stării de urgență, CSE a adoptat așa decizii controversate, care nu au nicio legătură cu starea de urgență precum:

- Imixtiune nejustificată și anticoncurențială în activități economice;
- Imixtiune și reglementare specială a actului justiției;
- Limitarea dreptului la libertatea întrunirilor;
- Modificarea legii bugetului și politicilor vamale/fiscale;
- Aplicarea de sancțiuni cetățenilor fără vreo decizie definitivă a instanței de judecată;
- Evitarea procedurilor de achiziții publice și multe altele;

- Imixtiunea în actul justiției și autoadministrarea judecătorească;
- Imixtiune directă în alegeri și dreptul de a fi ales etc.

Astfel, prin prelungirea nemotivată și nereglementată a stării de urgență, fără un control eficient al întregii perioade anterioare în care CSE și-a atribuit competențele altor puteri și continuă și astăzi, Parlamentul a sfidat principiul separației puterilor în stat prevăzut de **art. 6 din Constituție**.

În Republica Moldova puterea legislativă, executivă și judecătorească sânt separate și colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin, potrivit prevederilor Constituției.

Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova și unica autoritate legislativă a statului (art.60 alin.(1)).

Separația puterilor în stat în puterea legislativă, puterea executivă și puterea judecătorească presupune instituirea unui sistem de garanții, restricții și echilibre, care ar exclude posibilitatea dominării uneia dintre ele, ar asigura funcționarea autonomă a fiecărei ramuri a puterii, precum și colaborarea lor.

Definirea exhaustivă a circumstanțelor și scopului admiterii interferenței Parlamentului în procesul de înfăptuire a justiției constituie un mecanism de excludere a abuzurilor unei puteri față de altă putere, precum și de asigurare a certitudinii juridice în procesul de exercitare a puterii de stat în condițiile unui regim democratic.

Fiind un principiu fundamental al statului de drept, separația puterilor are vocația să asigure evitarea concentrării întregii puteri în mâna unei singure autorități (de natură individuală sau colectivă). El presupune o distribuție a puterii, pentru a fi exercitată, unor instanțe diferite și independente, înzestrate cu atribute și prerogative de conducere. În cadrul competențelor ce le sunt conferite, fiecare putere (legislativă, executivă și judecătorească) deține și exercită o serie de atribuții aflate în afara oricărei imixțiuni reciproce.

Potrivit principiului separației puterilor, nici una dintre cele trei puteri nu prevalează asupra celeilalte, nu se subordonează una alteia și nu își asumă prerogative specifice celorlalte (HCC nr. 23/2011).

Cu regret, în speța descrisă Parlamentul, abilitând CSE cu atribuții nelimitate a ignorat acest principiu al separației puterilor, fapt ce a adus la preluarea de către CSE a atribuțiilor Parlamentului (adoptarea de legi în toate domeniile, inclusiv bugetare), reglementarea proceselor de judecată (interdicții instanțelor de a îndeplini anumite acțiuni procesuale legale), și practic orice decizie executivă de competența Guvernului. Asta se întâmplă în condițiile în care avem funcționale pe deplin toate instituțiile statului care pot lua orice decizie în strictă conformitate cu procedurile legale.

...

6) Un exemplu grav cum delegarea unor atribuții excesive CSE, care nu au tangență cu motivele care au generat situația de urgență sunt deciziile prin care este limitat serios dreptul la libertatea opiniei și exprimării și libertatea întrunirilor (art. 32 și 40 din Constituție, art. 10 și 11 din CEDO). Astfel, prin dispoziții ale CSE s-au făcut derogări de la legea cu privire la întruniri, s-a limitat dreptul la întruniri și s-a acordat organelor poliției de a sista și dispersa forțat orice întrunire. Cu regret acest scenariu a fost pus în

aplicare practică. Întrunirile pașnice din septembrie-noiembrie 2022 din mun. Chișinău au fost limitate și dispersate. De asemenea, prin decizie a CSE, fără nicio motivație și tangență la starea de urgență a au fost sistate licențele de emisie a 6 posturi TVC.

Prin astfel de competențe largi delegate CSE, care nici nu sunt prevăzute în hotărârea contestată dar sunt efectuate printr-o normă de trimitere la hotărârea din 24 februarie 2022, fără a fi necesară pentru depășirea situației de urgență, Parlamentul a admis depășirea prevederilor art. 32 și 40 din Constituție.

Mai jos vom aduce un șir de argumente relevante din jurisprudența CEDO care vor demonstra ilegalitatea acestor restricții în raport cu aceste obligațiuni internaționale ale Republicii Moldova.

Dreptul la libertatea de întrunire pașnică este un drept fundamental într-o societate democratică și, la fel ca dreptul la libertatea de exprimare, constituie unul din fundamentele unei asemenea societăți. Prin urmare, acesta nu ar trebui interpretat în mod restrictiv [Djavit An împotriva Turciei, 2003, pct. 56; Kudrevičius și alții împotriva Lituaniei (MC), 2015, pct. 91].

*Un comportament care nu corespunde exercitării dreptului la libertatea de „întrunire pașnică” poate constitui o formă de exprimare protejată de art. 10, precum în cazul unei acțiuni de protest sub forma intrării forțate neautorizate în clădirea unei instituții oficiale (Taranenko împotriva Rusiei, 2014, pct. 69; Yezhov și alții împotriva Rusiei, * 2021, pct. 27).*

Actele neviolente săvârșite în timpul unei întruniri sunt protejate de art. 11. Curtea a considerat că blocarea drumurilor publice și alte comportamente fizice care obstrucționează în mod intenționat traficul și cursul normal al vieții intră sub incidența art. 11 [Barraco împotriva Franței, 2009, pct. 39; Lucas împotriva Regatului Unit (dec.), 2003].

Ocuparea pașnică a unui spațiu pentru o perioadă lungă de timp, deși constituie o încălcare evidentă a dreptului intern, poate fi considerată o „întrunire pașnică” (Cisse împotriva Franței, 2002, pct. 39-40; Tuskia și alții împotriva Georgiei, 2018, pct. 73; Annenkov și alții împotriva Rusiei, 2017, pct. 123).

Dreptul la libertatea de întrunire include dreptul de a alege ora, locul și modul de desfășurare a întrunirii, în limitele stabilite la art. 11 § 2 (Sáska împotriva Ungariei, 2012, pct. 21). Prin urmare, în cazul în care locul desfășurării întrunirii este crucial pentru participanți, un ordin de schimbare a acestuia poate constitui o ingerință în exercitarea dreptului lor la libertatea de întrunire, garantat de art. 11 din Convenție (Organizația Macedoneană Unită Ilinden și Ivanov împotriva Bulgariei, 2005, pct. 103; Lashmankin și alții împotriva Rusiei, 2017, pct. 405).

Chiar dacă există un risc real ca o întrunire să aibă ca rezultat tulburări, ca urmare a unor evoluții care nu pot fi controlate de persoanele care o organizează, nu înseamnă că această întrunire, în sine, nu intră sub incidența art. 11 § 1, iar orice restricție impusă acesteia trebuie să fie conformă cu dispozițiile paragrafului 2 al acestei dispoziții (Schwabe și M.G. împotriva Germaniei, 2011, pct. 103).

Obstrucționarea unor artere rutiere, în cadrul unei demonstrații, este un comportament considerat pașnic în sine. Deși comportamentul fizic prin care este obstrucționată în mod intenționat circulația și cursul normal al vieții, cu scopul de a perturba serios activitățile desfășurate de alte persoane, nu este neobișnuit în cadrul exercitării libertății de întrunire în societățile moderne, acest tip de comportament nu ține de esența acestei libertăți, astfel cum este protejată de art. 11 din Convenție. Această stare de fapt are implicații asupra oricărei aprecieri a „necesității” în temeiul art. 11 [Kudrevičius și alții împotriva Lituaniei (MC),

2015, pct. 97, cu trimiterile și exemple suplimentare). De asemenea, ocuparea clădirilor publice este considerată, în general, un comportament pașnic, în pofda ilegalității sale și a perturbărilor pe care le poate provoca (Cisse împotriva Franței, 2002, pct. 39-40; Tuskia și alții împotriva Georgiei, 2018, pct. 73; Annenkov și alții împotriva Rusiei, 2017, pct. 126).

O întrunire viciată de acte de violență izolate nu este considerată, în mod automat, nepașnică, astfel încât să nu beneficieze de protecția oferită de art. 11. O persoană nu încetează să se bucure de dreptul la libertatea de întrunire pașnică din cauza unor acte de violență sporadice sau a altor infracțiuni comise de alte persoane în cursul demonstrației, dacă persoana în cauză își păstrează intențiile și comportamentul pașnice (Ezelin împotriva Franței, 1991, pct. 53; Frumkin împotriva Rusiei, 2016, pct. 99; Laguna Guzman împotriva Spaniei, 2020, pct. 35). Posibilitatea ca persoane cu intenții violente – nu membrii asociației organizatoare – să participe la demonstrație nu poate, în sine, să determine anularea acestui drept (Primov și alții împotriva Rusiei, 2014, pct. 155).

Statele trebuie nu doar să se abțină de la aplicarea unor restricții indirecte nerezonabile asupra dreptului la libertatea de întrunire pașnică, ci și să protejeze acest drept. Deși scopul esențial al art. 11 este protejarea persoanelor particulare împotriva ingerințelor arbitrare ale autorităților publice în exercitarea drepturilor protejate, poate exista, în plus, obligația pozitivă de a asigura exercitarea efectivă a acestor drepturi [Kudrevičius și alții împotriva Lituaniei (MC), 2015, pct. 158; Djavit An împotriva Turciei, 2003, pct. 57].

Este posibil ca o demonstrație să deranjeze sau să ofenseze persoanele care se opun ideilor sau revendicărilor pe care aceasta dorește să le promoveze. Participanții trebuie totuși să poată desfășura demonstrația fără să se teamă că vor fi supuși la violențe fizice de către adversarii lor; această teamă ar putea să descurajeze asociațiile sau alte grupuri care susțin idei sau interese comune să își exprime în mod deschis opiniile asupra unor chestiuni foarte controversate, care afectează comunitatea. În democrație dreptul de a contrademonstra nu se poate extinde la a inhiba exercitarea dreptului de a demonstra Plattform „Ärzte für das Leben” împotriva Austriei, 1988, pct. 32).

Prin urmare, statele contractante au obligația de a lua măsuri rezonabile și adecvate pentru a asigura desfășurarea pașnică a demonstrațiilor legale (Organizația Macedoneană Unită Ilinden și Ivanov împotriva Bulgariei, 2005, pct. 115).

Simpla existență a unui risc nu este suficientă pentru interzicerea evenimentului: în cadrul evaluării lor, autoritățile trebuie să prezinte estimări concrete ale nivelului potențial de perturbare, pentru a aprecia care sunt resursele necesare pentru a neutraliza amenințarea pe care o reprezintă ciocnirile violente (Fáber împotriva Ungariei, 2012, pct. 40; Barankevich împotriva Rusiei, 2007, pct. 33). 45. Dacă orice probabilitate a existenței unor tensiuni și interacțiuni agresive între grupurile adverse, în timpul unei demonstrații, ar justifica interzicerea acesteia, societatea ar fi privată de posibilitatea de a asculta puncte de vedere diferite cu privire la orice problemă care ofensează sensibilitatea opiniei majoritare (Stankov și Organizația Macedoneană Unită Ilinden împotriva Bulgariei, 2001, pct. 107). 46. Interzicerea necondiționată a unei contrademonstrații este o măsură extremă, care necesită o justificare specială, îndeosebi atunci când demonstrația respectivă privește o chestiune de interes public (Öllinger împotriva Austriei, 2006, pct. 44).

Refuzul de a-i permite unei persoane să călătorească în scopul participării la o întrunire constituie, de asemenea, o ingerință (Djavit An împotriva Turciei, 2003, pct. 61-62). Același lucru este valabil și pentru anumite măsuri luate de autorități în cursul unei manifestații, precum dispersarea acesteia sau arestarea participanților la aceasta, precum și sancțiunile impuse pentru participarea la aceasta (Kasparov și alții împotriva Rusiei, 2013, pct. 84; Gafgaz Mammadov împotriva Azerbaidjanului, 2015, pct. 50). Folosirea forței de către agenți

de poliție împotriva unor participanți pașnici, în timpul dispersării unei întruniri sau pentru menținerea ordinii publice, constituie o ingerință în exercitarea dreptului la libertatea de întrunire pașnică (Laguna Guzman împotriva Spaniei, 2020, pct. 42; Zakharov și Varzhabetyan împotriva Rusiei, 2020, pct. 88).

Cu referire la limitarea gravă a dreptului la libera opinie și exprimare menționăm următoarele.

Prin adoptarea hotărârii contestate și admiterea restricționării dreptului la întrunire este afectat direct și dreptul la opinie, fiind astfel, depășite limitele constituționale de la art. 32 din Constituție și art. 10 din Convenția europeană a drepturilor omului care garantează că **oricărui cetățean îi este garantată libertatea gândirii, a opiniei, precum și libertatea exprimării în public prin cuvânt, imagine sau prin alt mijloc posibil.**

În conformitate cu art. 3 alin. (1), (3) și (4) din *Legea privind libertatea de exprimare*: “(1) Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept cuprinde libertatea de a căuta, de a primi și de a comunica fapte și idei. (3) Exercitarea libertății de exprimare poate fi supusă unor restrângeri prevăzute de lege, necesare într-o societate democratică pentru securitatea națională, integritatea teritorială sau siguranța publică, pentru a apăra ordinea și a preveni infracțiunile, pentru a proteja sănătatea și morala, reputația sau drepturile altora, pentru a împiedica divulgarea de informații confidențiale sau pentru a garanta autoritatea și imparțialitatea puterii judecătorești. (4) Restrângerea libertății de exprimare se admite doar pentru protejarea unui interes legitim prevăzut la alin. (3) și doar în cazul în care restrângerea este proporțională cu situația care a determinat-o, respectându-se echilibrul just dintre interesul protejat și libertatea de exprimare, precum și libertatea publicului de a fi informat.”

În continuare, art. 4 alin. (1) și (3) din *Legea privind libertatea de exprimare* statuează: “(1) Statul garantează libertatea de exprimare a mass-mediei. Nimeni nu poate interzice sau împiedica mass-media să răspândească informații de interes public decât în condițiile legii. (3) Pe lângă garanțiile prevăzute la art. 3, libertatea de exprimare a mass-mediei admite și un anumit grad de exagerare sau chiar provocare, cu condiția să nu se denatureze esența faptelor.”

Potrivit art. 2 alin. (1) din Codul serviciilor media audiovizuale (CSMA), acest act normativ are drept scop garantarea dreptului la independență editorială și libertatea de exprimare. Art. 7 din CSMA statuează că statul garantează libertatea de exprimare furnizorilor de servicii media și distribuitorilor de servicii media. Art. 8 din CSMA stabilește fără echivoc că (1) *Furnizorii de servicii media au dreptul să decidă independent și liber asupra conținutului serviciilor media audiovizuale, în conformitate cu legislația privind serviciile media audiovizuale și condițiile licenței de emisie. (2) Cenzura de orice tip asupra serviciilor media audiovizuale este interzisă. (3) Este interzisă imixtiunea de orice tip în conținutul, forma sau în modalitățile de creare și prezentare a programelor audiovizuale și a altor elemente ale serviciilor media audiovizuale din partea oricăror persoane sau autorități publice.*

Dreptul la libertatea de exprimare este prevăzut și la art. 10 CEDO: “Orice persoană are dreptul la libertate de exprimare.” Acest drept include libertatea de opinie și libertatea de a primi sau a comunica informații ori idei fără amestecul autorităților publice și fără a ține seama de frontiere.

Curtea Europeană, dar și Curtea Constituțională a RM s-au expus de nenumărate ori privind importanța art. 10 al CEDO, care este valabilă nu doar pentru „informații” sau „idei”

primite favorabil sau considerate inofensive ori indiferente, ci și pentru cele care rănesc, șochează sau îngrijorează; Acestea sunt condițiile pluralismului, toleranței și a deschiderii, fără de care nu există „societate democratică” (*Handyside împotriva Regatului lipit, Observer și Guardian împotriva Regatului Unit*).

Astfel cum este consacrată în art. 10, libertatea de exprimare, este însoțită de excepții care necesită o interpretare strictă, iar nevoia de a o restrânge trebuie să fie stabilită în mod convingător (*Stoll împotriva Elveției (MC)*, și amintită în hotărârile *Morice împotriva Franței (MC)*, și *Pendkäinen împotriva Finlandei (MC)*).

Pe lângă aceste considerații generale, Curtea a dezvoltat în jurisprudența sa obligații pozitive care revin statelor pentru a proteja exercitarea acestui drept. Aceste obligații pozitive includ, printre altele, obligația statelor de a crea, concomitent cu instituirea unui sistem eficient de protecție a autorilor sau a jurnaliștilor, un mediu favorabil participării la dezbateri publice a tuturor persoanelor în cauză, care să le permită să își exprime opiniile și ideile fără teamă, chiar dacă acestea contravin celor apărute de autoritățile oficiale sau de o parte semnificativă a opiniei publice ori sunt chiar iritante sau șocante pentru acestea din urmă (*Dink împotriva Turdei; Khadija Ismayiiova împotriva Azerbaidjanului*).

Prin urmare, art. 10 din Convenție are un foarte larg domeniu de protecție, indiferent dacă este vorba despre fondul ideilor sau informațiilor ori despre formatele acestora.

Astfel de exemple de încălcare și altor drepturi fundamentale prin dispoziții abuzive ale CSE, precum dreptul la libera circulație, dreptul de proprietate etc pot fi aduse. Dar considerăm că deja din cele expuse este clar că Parlamentul și-a depășit limitele constituționale acordând CSE atribuții nelimitate care duc la sfidarea mai multor drepturi fundamentale ale omului.

7) Problema privind starea de urgență a fost examinată de către Curtea Constituțională care a ridicat și punctat unele elemente importante relevante acestui caz (HCC nr. 15/2021). Astfel Înalta Curte a punctat următoarele:

„Constituția nu prevede dacă starea de urgență, de asediu sau de război sporește atribuțiile unei puteri în stat și diminuează atribuțiile altei puteri.

Curtea reține că atât în situațiile ordinare, cât și pe durata stării de urgență, de asediu sau de război, echilibrul puterilor trebuie să fie același. Organizarea constituțională a Republicii Moldova, bazată pe principiul separării și colaborării ramurilor puterii în stat și delimitarea exactă a competențelor autorităților publice antrenate în exercitarea puterii de stat, nu poate suferi modificări în urma declarării stării de urgență. Chiar și în aceste circumstanțe excepționale, Constituția nu permite nicio derogare de la această ordine și a fortiori nu permite concentrarea ramurilor puterii de stat într-o singură autoritate. Această clauză a fost instituită de către constituentă pentru a preveni apariția dictaturii, având în vedere trecutul istoric al țării și faptul că cele mai multe abuzuri se comit pe fundalul situațiilor de urgență. În opinia Comisiei de la Veneția, experiența a arătat că cele mai grave încălcări ale drepturilor omului tind să se producă anume în contextul unei situații de urgență, or, statele pot fi predispuse, sub pretextul stării de urgență, să-și folosească puterea de derogare în

alte scopuri sau într-o măsură mai mare decât este justificată de exigența situației (Opinia nr. 359/2005 cu privire la protecția drepturilor omului în situațiile de urgență, CDL-AD(2006)015, § 12; Opinia nr. 838/2016 cu privire la proiectul legii constituționale a Franței „Privind protecția Națiunii”, CDL-AD(2016)006, §§ 51, 71).

Curtea reține că declararea stării de urgență reprezintă o prerogativă care aparține exclusiv Parlamentului [articolul 66 lit. m) din Constituție]. Totodată, această competență trebuie exercitată cu precauție, având în vedere impactul care îl produce asupra drepturilor fundamentale ale persoanelor. În primul rând, pentru a declara starea de urgență, Parlamentul trebuie să-și bazeze decizia pe date care impun adoptarea unor măsuri urgente de către autorități. În al doilea rând, decizia de a declara starea de urgență trebuie să fie o măsură ultima ratio, ca răspuns la un pericol cu caracter excepțional, care presupune că măsurile sau restricțiile obișnuite privind protecția siguranței, sănătății și a ordinii publice trebuie să fie insuficiente. Pericolul în discuție trebuie să fie efectiv sau iminent, iar efectele sale trebuie să implice întreaga națiune într-o măsură care îi periclitează existența (a se vedea, de asemenea, Opinia Comisiei de la Veneția cu privire la proiectul de lege constituțională privind „Protecția Națiunii” din Franța, adoptată la cea de-a 106-a sesiune plenară (Veneția, 11-12 martie 2016), CDL-AD(2016)006, § 27).

Potrivit Opiniei amicus curiae nr. 1020/2021 din 23 martie 2021, CDL-AD(2021)016), adoptate de Comisia de la Veneția, articolul 1 alin. (3) din Constituție prevede că „Republica Moldova este un stat de drept, democratic [...]”. Unul dintre elementele centrale ale preeminenței dreptului este certitudinea juridică. Certitudinea juridică nu exclude schimbarea regulilor procesului politic, însă orice asemenea schimbare trebuie efectuată de o manieră clară și transparentă și nu pe o bază ad hoc.

Totodată, Curtea reține că **competența Parlamentului de a declara starea de urgență nu este una nelimitată**. Pentru că această măsură implică limitări substanțiale ale drepturilor fundamentale, modifică ordinea socială și atribuie competențe suplimentare puterii executive, Curtea reține că Parlamentul trebuie să aducă motive convingătoare în Hotărârea sa. Parlamentul trebuie să justifice în ce măsură competențele ordinare ale executivului sunt insuficiente pentru depășirea situației de criză, iar pe de altă parte, în ce măsură sporirea competențelor puterii executive poate compensa deficiența în discuție. Această obligație a Parlamentului rezultă din obligația constituțională generală a autorităților de a-și motiva propriile decizii, care poate fi dedusă din articolul 54 din Constituție și din standardele constituționalismului european, dictate de cultura justificării, în care fiecare exercițiu al puterii trebuie justificat.

Mai mult, Curtea notează că, declarând starea de urgență și lărgind competențele executivului pentru combaterea pandemiei, Parlamentul nu a motivat în ce măsură competențele ordinare ale executivului sunt insuficiente pentru depășirea situației de criză și în ce măsură sporirea competențelor puterii executive poate compensa deficiența în discuție.

În plus, nota informativă nu conține o motivare care să reflecte standardul proporționalității, de exemplu, în privința interdicției totale a desfășurării adunărilor, a manifestațiilor publice și a altor acțiuni de masă, prevăzută de punctul 5) al articolului 2 din Hotărârea contestată.

Totodată, Curtea reține că la instituirea stării de urgență, Parlamentul nu trebuie să ofere doar argumente care se referă la restrângerea drepturilor fundamentale, odată ce este declanșată o procedură constituțională care poate fi obstrucționată prin instituirea stării de urgență. Curtea subliniază că Legea fundamentală trebuie citită și respectată în ansamblul ei, iar eventuala Hotărâre a Parlamentului de instituire a stării de urgență trebuie să se refere și la procedurile constituționale declanșate și afectate în mod direct de această măsură, i.e. procedura dizolvării Parlamentului sau procedura revizuirii Constituției.

Curtea subliniază că dacă sunt suficiente măsurile legale obișnuite, nu este necesară instituirea stării de urgență și obstrucționarea unor proceduri constituționale.

Curtea reține că, din punct de vedere constituțional, starea de urgență reprezintă o situație excepțională. Caracterul excepțional reclamă motive pe măsură, iar instituirea stării de urgență își derivă legitimitatea din motivele care stau la baza ei.

Mai mult ca atât, conform hotărârii CC nr. 17/2020 Curtea, examinând unele prevederi din legea nr. 212/2044 privind starea de urgență, de asediu și de război a constatat următoarele:

*„... acestea sunt constituționale în măsura în care: (a) autoritățile responsabile de gestionarea stării de urgență îndeplinesc doar atribuții, măsuri sau acțiuni necesare realizării scopurilor care au stat la baza declarării stării de urgență; (b) atribuțiile, măsurile sau acțiunile necesare nu depășesc sfera de competență a puterii executive și (c) Parlamentul poate exercita un control efectiv al măsurilor în discuție (a se vedea punctul 2 din Dispozitiv). În această Hotărâre Curtea a reținut, la § 110, că autoritățile responsabile de gestionarea stării de urgență fac parte, prin natura lor, din puterea executivă. Astfel, chiar dacă legislatorul a utilizat formulări flexibile la descrierea măsurilor care pot fi dispuse de către aceste autorități, acestea nu pot depăși domeniul de competență al executivului, deoarece singurele competențe pe care le dețin de la Parlament sunt executive. **Textele de lege contestate nu conțin prevederi care le-ar permite acestor autorități să preia din atribuțiile puterii legislative, i.e. să adopte, să modifice sau să abroge legi. Referirea la texte ca "alte atribuții necesare" sau "alte acțiuni necesare" nu este suficientă pentru a oferi Executivului puterea de a legifera, deoarece legiferarea nu este o funcție care poate fi acordată de către Parlament prin asemenea proceduri.** Autoritățile competente să legifereze sunt stabilite expres în Constituție. Astfel, dacă autoritățile responsabile de gestionarea stării de urgență ar dori să legifereze, ele ar trebui să o facă în baza unei norme din Constituție. Așa cum nicio prevedere din Constituție nu le permite să legifereze nemijlocit, autoritățile în*

discuție trebuie să respecte voința constituantei de a încredința puterea legiferării – atât în situații ordinare, cât și pe durata stării de urgență, de asediu sau de război – doar Parlamentului (a se vedea § 111 din Hotărârea citată).

....

Caracterul excepțional reclamă motive pe măsură, iar instituirea stării de urgență își derivă legitimitatea din motivele care stau la baza ei.” în Hotărârea nr. 17/2020, Curtea a menționa că dacă autoritățile responsabile de gestionarea situației de urgență ar avea nevoie să legisfereze pentru a depăși un pericol iminent, Constituția le oferă câteva alternative. Acestea pot solicita aplicarea procedurilor excepționale de legiferare prevăzute de Constituție, și anume, ele pot solicita Guvernului să-și angajeze răspunderea asupra unui proiect de lege [articolul 1061] sau pot solicita Parlamentului să abiliteze Guvernul cu dreptul de a emite ordonanțe în domenii care nu fac obiectul legilor organice [articolul 1062]. De asemenea, proiectele de lege prezentate de Guvern, precum și propunerile legislative ale deputaților acceptate de acesta pot fi examinate de Parlament în modul și după prioritățile stabilite de Guvern, inclusiv în procedură de urgență [articolul 74 alin. (3)].

În opinia Comisiei de la Veneția (Opinia nr. 359/2005 cu privire la protecția drepturilor omului în situațiile de urgență,; Opinia nr. 838/2016 cu privire la proiectul legii constituționale a Franței „Privind protecția Națiunii ”, HCC nr. 10 din 13 aprilie 2020, § 46), care a menționat că starea de urgență nu implică suspendarea temporară a principiului preeminenței dreptului și nu îi autorizează pe cei care sunt la putere să acționeze astfel încât legea să fie încalcată, pentru că sunt obligați să respecte aceste principii permanente și preeminența dreptului trebuie să prevaleze.

Totodată, potrivit Opiniei CDL-PI(2020)003 a Comisiei de la Veneția, măsurile pentru situații de urgență și derogările de la drepturile și libertățile fundamentale trebuie să fie proporționale cu gravitatea pericolului. Cu alte cuvinte, derogările, restricțiile și suspendările sunt acceptabile doar în caz de război sau alte pericole publice ce amenință existența națiunii; în plus, aceste măsuri trebuie să fie proporționale cu situația de urgență. Principiul proporționalității include, de asemenea, ceea ce CEDO a denumit „principiul provizoratului ” care înseamnă că măsurile pentru situații de urgență nu pot avea o durată mai lungă decât situația de urgență propriu-zisă, iar limitările introduse trebuie aplicate doar în zonele geografice afectate de situația de urgență. Pe de altă parte, multe dintre măsurile întreprinse în baza reglementărilor de urgență nu implică derogări de la standardele privind drepturile omului. Acest lucru este valabil, în special, pentru măsurile luate în situații de urgență de nivel mai redus. Adesea, aceste măsuri reglementează doar conduita persoanelor sau utilizarea proprietăților lor, sau executivul poate fi autorizat să ia măsuri care, în caz contrar, ar necesita acțiuni legislative.

În cauza Lawless, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a prezentat următoarea definiție a unui „pericol public excepțional care amenință existența unei națiuni ”: “ o situație excepțională sau o situație de criză sau de urgență care afectează întreaga populație și care reprezintă o amenințare la adresa vieții organizate a comunității. Ulterior, Curtea a reținut în cauza Brannigan și McBride că „datorită contactului direct și continuu cu necesitățile exigente curente, autoritățile naționale se află într-o poziție mai bună decât judecătorul internațional pentru a decide atât prezența situației de urgență, cât și natura și aplicabilitatea derogărilor necesare pentru evitarea acesteia. In

mod corespunzător, în această speță, o marjă largă de apreciere trebuie lăsată la discreția autorităților naționale. Cu toate acestea, Părțile contractante nu beneficiază de o discreție absolută. Curtea trebuie să decidă dacă, printre altele, Statele au depășit „măsura impus strict de exigențele crizei”. Astfel, marja de apreciere pentru autoritățile naționale face subiectul supravegherii europene.”

8) O limitare gravă a drepturilor constituționale prin actele contestate s-a referit și la dreptul fundamental la alegeri libere și dreptul de a fi ales.

Conform art. 38 din Constituție, Voința poporului constituie baza puterii de stat care se exprimă prin alegeri libere iar dreptul de a fi ales este un drept garantat cetățenilor Republicii Moldova.

Art. 3 Protocolul I al Convenției Europene prevede dreptul la alegeri libere care să asigure libera exprimare a opiniei poporului cu privire la alegerea corpului legislativ.

Prin normele adoptate CSE, dar în realitate același Guvern și-a arogat competențele exclusive ale Parlamentului de legiferare, a înlocuit Codul electoral și a adoptat unele restricții ale dreptului de a fi ales incompatibile cu art. 38 din Constituție și toate standardele internaționale în domeniu.

În pofida faptului că CSE/Guvernul a argumentat că normele vin să execute și să implementeze hotărârea CC nr. 16 din 3 octombrie 2023, ce ține de individualizarea restricțiilor, introducerea unor criterii obiective sau dreptul la un remediu judiciar, în realitate, toate aceste considerente importante din decizia Înaltei Curți nu au fost luate în considerare.

Astfel, CSE/Guvernul a stabilit un nou criteriu – persoanele care sunt bănuite, învinuite sau inculcate de săvârșirea unor infracțiuni care au fost menționate de către Curte ca argument în contextul declarării neconstituționalității partidului politic. Este un criteriu care nu este obiectiv, care sfidează grav principiul prezumției nevinovăției, un criteriu total disproporționat față de scopul urmărit.

Un astfel de criteriu nu poate fi legat de o parte motivată a unei hotărâri a CC de declarare a neconstituționalității unui partid politic, or Curtea Constituțională, conform Constituției este competentă să se expună exclusiv doar în privința persoanei juridice, nu și în privința persoanelor individuale. Implicarea și vina persoanelor fizice poate fi individualizată doar prin sentință definitivă a instanței de judecată într-un proces echitabil. O eventuală sentință în privința unui individ separat duce direct la restricții de

a candida în temeiul condamnării penale, criterii obiective prevăzute la alte prevederi legale deja existente la art. 16 din Codul electoral.

Criteriul legat de faptul că anterior persoanele au fost excluse din alegeri pe motive indicate în hotărârea CC, de asemenea nu poate fi considerat unul obiectiv. În afară de cele menționate supra, în acest caz suntem în fața unei pedepse duble. Persoana nu este admisă în alegeri și sancționată pentru o faptă din trecut pentru care deja a fost sancționată, fiind sfidat principiul interzicerii pedepsei pentru aceeași faptă.

Alt criteriu este includerea persoanelor în lista de sancțiuni internaționale. Și acest caz nu este obiectiv, neproportional și cu sfidarea principiilor generale. În detaliu vom examina mai jos.

Ultimul criteriu – au realizat alte fapte care sunt reținute de CC. În genere este o normă neclară, imprevizibilă care afectează grav calitatea legii. Sub acest criteriu poate fi inclus oricine în baza unor interpretări subiective. Vom detalia mai jos.

Dreptul a de a întocmi lista unor asemenea persoane „indezirabile” revine Inspectoratului general al Poliției, CNA, SIS și Procuraturii Generale care va fi transmisă CEC. După cum am menționat – o veritabilă listă a lustrației, fără nicio decizie a instanței de judecată, fără nicio claritate sau metodologie, strict doar în baza unei puteri de decizie discreționare din partea instituțiilor statului.

Ca și în cazul legii nr. 220/2023, restricțiilor de la art. 16 din Codul electoral, declarate neconstituționale, și în acest caz CSE/Guvernul, de fapt, prin adoptarea legii contestate a depășit limitele stabilite prin hotărârea Curții nr. 10 din 19 iunie 2023. La pct. 185-188 Curtea a stabilit în mod autonom efectele hotărârii. Astfel, s-a menționat expres că din momentul declarării partidului neconstituțional, acesta se consideră dizolvat de drept iar ministerul justiției va numi o comisie de lichidare pentru radierea partidului din registrul de stat al persoanelor juridice.

Curtea a stabilit toate efectele care vizează reprezentanții partidului declarat neconstituțional. Astfel, deputații și alți aleși locali își vor continua mandatul în mod independent. Deci, Înalta Curte nu a anulat mandatele aleșilor partidului declarat neconstituțional și nici nu a impus careva interdicții pe viitor de a candida. Unica restricție a fost impusă doar deputaților și doar pentru a se afilia la alte fracțiuni parlamentare. În hotărârea Curții nu se vorbește despre restricția de afiliere pe viitor la alte partide politice.

În privința viitorilor potențiali aleși, Curtea a stabilit interdicția de validare a următoarelor mandate de pe listele de candidați, fiind anulate listele de supleanți. Înalta

Curte a anulat doar listele de supleanți la data pronunțării hotărârii. Curtea nu a impus vreo restricție pentru viitoarele liste de candidați.

De remarcat că Curtea Constituțională nu a venit cu vreo adresă către Parlament pentru a pune în executare decizia sa, nici după decizia din 19 iunie și nici conform deciziei sale din 3 octombrie 2023. Sigur că Parlamentul, în calitate de organ legislativ suprem are libertatea de modifica cadrul normativ în corespundere cu considerentele expuse în jurisprudența Înaltei Curți. Totodată, acest drept se referă la aspecte tehnice, de eliminare a lacunelor urmare a deciziei Curții dar nu la dezvoltarea și extinderea hotărârii acesteia.

Astfel, CSE/Guvernul, prin impunerea de a candida la orice scrutin electoral pentru o perioadă de 3 ani, în baza noilor criterii neobective și neproporționale scopului urmărit, fără un remediu efectiv de contestare, în mod repetat și deliberat a restricționat dreptul fundamental de a fi ales la sute de potențiali candidați, și nu numai a celor candidați care au avut vreo legătură cu un partid declarat neconstituțional, dar și a celor care sunt bănuți de comiterea infracțiunii de finanțare ilegală a partidelor. Deci, în realitate cercul persoanelor s-a extins semnificativ dacă să luăm în calcul că organele statului investighează penal exponenții mai multor partide de opoziție pe acest aspect.

De remarcat că legislația națională prevede un șir de restricții ale unor drepturi civile și electorale. Există restricții de a candida pentru militari în termen, pentru persoane condamnate pentru comiterea unor categorii de infracțiuni, pentru persoane care sunt private de dreptul de a candida în baza unei hotărâri judecătorești.

Toate interdicțiile de a fi ales care există în prezent, **sunt individualizate** și se referă la anumite persoane exacte și doar ca urmare a unei decizii definitive judecătorești. Aceste restricții sunt impuse ca o sancțiune concretă pentru anumite fapte concrete în privința persoanelor concrete. Adică este o sancțiune individualizată, aprobată de o instanță corespunzătoare, cu respectarea tuturor procedurilor unui proces echitabil. Astfel de restricții și sancțiuni au fost întotdeauna și acestea corespund principiilor unanim recunoscute și sunt proporționale scopului urmărit.

Potrivit normei contestate, contrar argumentelor autorilor, nu este nici vorbă de individualizarea sancțiunii pentru fiecare persoană concretă ca urmare a unui proces echitabil și unei decizii definitive ca rezultat al propriilor acțiuni ilegale. Ce fel de individualizare poate fi vorba atunci când se menționează – *alte persoane în baza altor fapte*

Conform actului normativ adoptat, s-a impus repetat o restricție generală, unui cerc larg de persoane, fără nicio individualizare a responsabilității concrete a fiecărei persoane. De fapt a fost luată o decizie politică de a impune o sancțiune colectivă foștilor membri ai partidului declarat neconstituțional dar și altor partide investigate penal.

Includerea într-o listă oarecare de organele de forță a statului, o listă netransparentă fără un mecanism efectiv de contestare nu reprezintă individualizarea pedepsei, un criteriu obiectiv și proporțional scopului urmărit.

Potrivit art. 2 alin. (1) din Constituție, suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova. Această suveranitate este exercitată prin alegeri libere. Odată ce o bună parte din cetățeni sunt eliminați abuziv din dreptul său de a candida, atunci o parte din popor este limitat în dreptul său de a alege și exercita partea sa de suveranitate națională, deoarece există o probabilitate mare ca cei pentru care alegătorii au dorit să voteze să fie excluși din procesul electoral. *Fiecare alegător trebuie să aibă posibilitatea ca votul său să influențeze alcătuirea corpului legislativ, în caz contrar ar rămâne fără fond dreptul de vot, procesul electoral și, în cele din urmă, ordinea democratică în sine (Riza și alții împotriva Bulgariei, pct. 148).*

Jurisprudența CEDO cunoaște mai multe precedente relevante unor cazuri asemănătoare cu speța în cauză.

Mai jos vom reitera unele spețe relevante din jurisprudența CEDO care vin să argumenteze sfidarea de către Parlamentul RM atât a art. 28 din Constituție dar și a art. 3 protocolul I al Convenției europene.

În ceea ce privește cine se poate prevala de o presupusă încălcare a acestui aspect „pasiv”, Curtea a recunoscut că, atunci când legislația electorală sau măsurile luate de autoritățile naționale restrâng dreptul candidaților luați individual de a candida la alegeri pe lista unui partid, partidul respectiv poate, în această calitate, să se considere victima unei încălcări a art. 3 din Protocolul nr. 1, independent de candidații săi [Partidul Laburist Georgian împotriva Georgiei, pct. 72- 74; Riza și alții împotriva Bulgariei, pct. 142].

În cauza Tănase împotriva Moldovei (MC), Curtea s-a pronunțat asupra problemei dublei cetățenii, însă numai în raport cu art. 3 din Protocolul nr. 1. Aceasta a constatat existența unui consens potrivit căruia, în cazul în care se permite cetățenia multiplă, deținerea mai multor cetățenii nu ar trebui să constituie motiv de neeligibilitate pentru funcția de deputat, chiar dacă populația are diversitate etnică, iar numărul deputaților cu cetățenie multiplă riscă să fie ridicat.

Pentru a fi compatibilă cu Convenția, respingerea unei candidaturi trebuie să fie în primul rând legală, și anume să fie în special prevăzută de lege. În cauza Dicle și Sadak împotriva Turciei, reclamanții, deputații unui partid politic dizolvat, au fost condamnați la

pedepse severe cu închisoarea pentru apartenența la o organizație ilegală. În urma unei hotărâri a Curții Europene, procesul lor a fost

redeschis. Cu toate acestea, candidatura lor la alegerile parlamentare a fost respinsă pe motiv că nu și-au executat pedeapsa în totalitate. În cadrul examinării sale în temeiul art. 6 § 2 din Convenție, Curtea a constatat că din deciziile naționale reieșea că, în urma redeschiderii procesului, cauza trebuia judecată ca și cum ar fi fost judecată pentru prima dată. Curtea a concluzionat că menținerea condamnării inițiale în cazierele judiciare ale reclamanților și respingerea ulterioară a candidaturii lor nu erau prevăzute de lege și că, prin urmare, a fost încălcat art. 3 din Protocolul nr. 1.

Deși este mai puțin strict decât în privința aspectului activ al art. 3 din Protocolul nr. 1, controlul Curții asupra aspectului pasiv nu este totuși inexistent. În special, controlul de proporționalitate, deși relativ flexibil, este real. Curtea a constatat, în special, o serie de încălcări ale art. 3 din Protocolul nr. 1 din cauza caracterului disproporționat al sancțiunilor aplicate unor aleși după ce partidele lor politice au fost dizolvate pe motivul nerespectării integrității teritoriale și unității statului ori al menținerii caracterului laic al sistemului politic.

În cauza *Ždanoka împotriva Letoniei* (MC), reclamanta era membră a unui partid aflat la originea unei tentative de lovitură de stat în 1991. Ulterior, candidatura sa la alegeri a fost respinsă de mai multe ori din cauza activităților sale împreună cu partidul respectiv, continuate ulterior tentativei de lovitură de stat. Curtea a considerat că fosta poziție a reclamantei în partid, combinată cu comportamentul său în timpul tentativei de lovitură de stat, putea totuși justifica împiedicarea acesteia să se prezinte la alegerile parlamentare. Deși o astfel de restrângere nu ar putea fi acceptată, de exemplu, într-o țară cu un cadru de instituții democratice stabilit de zeci de ani sau de secole, aceasta ar putea fi considerată acceptabilă în Letonia, având în vedere contextul istorico-politic și amenințarea la adresa noii ordini democratice. Cu toate acestea, Curtea a adăugat că Parlamentul Lituaniei avea obligația de a asigura supravegherea permanentă a restrângerii în litigiu, pentru a-i pune capăt într-un termen scurt. Această concluzie era cu atât mai justificată în lumina stabilității sporite de care beneficiază acum Letonia, în special datorită integrării sale depline în structura europeană. Prin urmare, orice inacțiune a corpului legislativ leton în această privință ar putea determina Curtea să își reconsidere concluzia (pct. 132-135).

Ulterior, Curtea a subliniat din nou importanța trecerii timpului și **necesitatea reevaluării legislației privind legile lustrației**. În cauza *Ādamsons împotriva Letoniei*, reclamantului, fost prim-ministru, i s-a respins candidatura pe motiv că a fost agent KGB în trecut. Curtea a confirmat concluziile sale privind contextul istoric al țării. Cu toate acestea, a adăugat că, în timp, simpla suspiciune generală față de un grup de persoane nu mai era suficientă, iar autoritățile trebuiau să furnizeze argumente și probe suplimentare pentru a justifica o astfel de respingere. Legea aplicată în speță era pentru foștii agenți ai KGB. Având în vedere diversitatea funcțiilor acestui organ, noțiunea era prea vastă. În aceste condiții, nu mai era suficient doar să se constate că persoana în cauză făcuse parte din grupul respectiv. Deoarece acest grup a fost definit prea larg, o restrângere a drepturilor electorale ale membrilor lui ar fi trebuit să urmeze o abordare individualizată pentru a ține seama de comportamentul lor real. Necesitatea acestei individualizări a devenit tot mai importantă odată cu trecerea timpului. Reclamantul nu a fost niciodată acuzat că ar fi fost implicat în mod direct sau indirect în faptele rele ale regimului totalitar și nici în vreun act care să poată dovedi opoziție sau ostilitate față de restabilirea independenței Letoniei și a ordinii sale democratice. Mai mult decât atât, acesta a fost declarat neeligibil în mod oficial foarte târziu, după 10 ani de carieră militară și politică remarcabilă în Letonia restaurată. Astfel, doar motivele cele mai

convingătoare ar putea justifica neeligibilitatea reclamantului în aceste condiții. În plus, perioada de 10 ani în care foștii agenți ai KGB puteau suferi restrângerile prevăzute de alte texte legislative a fost prelungită cu încă 10 ani fără ca Parlamentul sau Guvernul să fi prezentat motive în acest sens. Prin urmare, **Curtea a concluzionat că prelungirea a avut un caracter vădit arbitrar față de reclamant.**

În trei cauze îndreptate împotriva Turciei, Curtea a avut ocazia să examineze consecințele, pentru parlamentari aleși, ale dizolvării partidelor politice din care făceau parte. În cauza **Sadak și alții împotriva Turciei (nr. 2)**, un partid politic a fost dizolvat pe motivul nerespectării integrității teritoriale și a unității statului. Deputații aleși sub titulatura acestuia au fost automat privați de mandatul lor parlamentar. Curtea a considerat că ingerințele în libertatea de exprimare a unui parlamentar din opoziție necesitau un control dintre cele mai stricte. Revocarea mandatului parlamentar al reclamantilor a fost automată și independentă de activitățile lor politice în nume propriu. **Prin urmare, a fost o măsură de o severitate extremă și disproporțională față de orice scop legitim invocat.**

În cauza **Kavakçı împotriva Turciei**, s-au adus restrângeri temporare asupra drepturilor politice ale reclamantei ca urmare a dizolvării definitive a partidului în care era membră. Curtea a considerat că aceste măsuri aveau scopul de a păstra caracterul laic al regimului politic turc și că, având în vedere importanța acestui principiu pentru sistemul democratic din Turcia, măsura respectivă a urmărit scopurile legitime de apărare a ordinii și de protejare a drepturilor și libertăților celorlalți. În ceea ce privește proporționalitatea sancțiunii, pe de altă parte, dispozițiile constituționale referitoare la dizolvarea unui partid politic în vigoare la vremea respectivă aveau o întindere foarte mare. Toate faptele și afirmațiile membrilor puteau fi imputate partidului pentru a-l considera ca un centru de activități contrare Constituției și a decide dizolvarea lui. Nu s-a făcut nicio deosebire între diferitele grade de implicare ale membrilor în activitățile în litigiu. În plus, unii membri ai partidului – inclusiv președintele și vicepreședintele – aflați într-o situație comparabilă cu cea a reclamantei nu au suferit niciun fel de sancțiune. În consecință, **Curtea a concluzionat că sancțiunea nu a fost proporțională și că a fost încălcat art. 3 din Protocolul nr. 1.**

Într-o altă cauză având ca obiect revocarea mandatului unui deputat din același partid, **Curtea a reiterat constatarea încălcării art. 3 din Protocolul nr. 1**, dar a observat cu interes adoptarea unei modificări a Constituției care consolida statutul parlamentarilor și avea probabil ca efect scăderea frecvenței revocării unui mandat (Sobaci împotriva Turciei).

În cauza **Lykourazos împotriva Greciei**, Curtea a concluzionat că noua incompatibilitate profesională aplicabilă deputaților nu fusese anunțată înainte de alegeri și i-a surprins atât pe reclamant, cât și pe alegătorii săi în cursul mandatului. Aceasta a considerat că, examinând alegerea reclamantului în raport cu noul articol din Constituție, intrat în vigoare în 2003, fără a ține seama de faptul că alegerile au avut loc în aprilie 2000 în deplină legalitate, instanța internă l-a decăzut din funcțiile parlamentare și i-a privat pe alegătorii săi de candidatul pe care l-au ales în mod liber și democratic pentru a-i reprezenta timp de 4 ani, ceea ce constituie o încălcare a principiului încrederii legitime. În mod similar, în cauza **Paschalidis, Koutmeridis și Zaharakis împotriva Greciei**, Curtea a hotărât că revirimentul jurisprudențial imprevizibil ulterior alegerilor care a vizat calcularea coeficientului electoral, având ca efect pierderea mandatului de către mai mulți deputați, a constituit o încălcare a art. 3 din Protocolul nr. 1.

În acest sens există și concluzii ale CEDO relevante.

... restrângerea dreptului de a candida la alegeri, chiar dacă urmărește un scop legitim, nu trebuie să aibă ca efect înlăturarea caracterului efectiv al acestui drept deoarece fie condițiile sunt introduse prea târziu ori prea brusc, fie nu sunt suficient de clare. În cauza *Lykourazos împotriva Greciei*, un text de lege care introducea incompatibilitatea mandatului de deputat cu orice alte activități profesionale le-a fost aplicată imediat deputaților în cursul actualului mandat, iar deputații au fost privați de mandatele lor, deși noua condiție nu existase în momentul alegerilor. Dar nu exista niciun motiv imperios pentru a justifica aplicarea acestei incompatibilități absolute. Pentru prima dată, Curtea a apelat la principiul încrederii legitime și, prin urmare, a constatat încălcarea art. 3 din Protocolul nr. 1. Curtea a aplicat din nou acest principiu în cauza *Ekoglasnost împotriva Bulgariei*. Deși niciuna dintre cele trei condiții noi introduse în legislația electorală nu ridică o problemă în sine, din cauza introducerii lor cu întârziere, partidul reclamant avea doar o lună să le îndeplinească. Curtea a considerat că respectivele condiții de participare la alegeri impuse formațiunilor politice fac parte din normele electorale fundamentale. Prin urmare, acestea ar fi trebuit să beneficieze de aceeași stabilitate temporală ca și celelalte elemente de bază ale sistemului electoral. De asemenea, Curtea a hotărât că dispozițiile în temeiul cărora i-a fost respinsă candidatura unui fost membru al clerului erau prea imprecise și, prin urmare, imprevizibile. În consecință, au acordat instanțelor electorale o marjă de apreciere excesivă și au lăsat prea mult loc pentru arbitrarul în aplicarea acestei restrângeri (*Seyidzade împotriva Azerbaidjanului*).

Cu privire la impunerea restricției de a candida reiterăm cazul *Paksas v. Lituania*², examinat de Curtea Europeană:

În acest caz, la 31 martie 2004, Curtea Constituțională a Lituaniei și-a prezentat concluzia conform căreia Președintele țării, dl Rolandas Paksas, a încălcat grav Constituția și jurământul. Din aceste considerente, după emiterea de către Curtea Constituțională a Concluziei, Seimas-ul (Parlamentul Lituaniei) l-a demis pe dl Paksas din funcția de Președinte la data de 6 aprilie 2004³. Pentru împiedicarea de a candida din nou la alte funcții electiv, Parlamentul Lituaniei a introdus modificări legislative instituind o restricție de a candida timp de 5 ani. Legea a fost contestată iar Curtea Constituțională a Lituaniei a interpretat Constituția astfel încât a stabilit că o persoană demisă de Seimas (Parlament) din funcția de Președinte a Republicii prin procedura de impeachment pentru încălcarea jurământului depus sau încălcarea gravă a Constituției nu mai poate candida în alegeri prezidențiale⁴.

În aceste condiții, dl Paksas s-a adresat la CtEDO, invocând încălcarea dreptului la alegeri libere. Cu privire la fondul cauzei, CtEDO a reținut că reclamantul a suferit o ingerință în exercitarea dreptului său la eligibilitate, fiind astfel lipsit de orice posibilitate de a candida la alegerile legislative. Ingerința era prevăzută de lege și urmarea scopul de apărare a ordinii democratice. Fără a minimaliza gravitatea faptelor imputate reclamantului sub aspectul obligațiilor sale constituționale și fără a contesta principiul de destituire al acestuia din mandatul de președinte, ingerința are consecințe mari, deoarece îl exclude de la exercitarea nu numai a mandatului legislativ, dar, de asemenea, și a oricărui alt mandat pentru care trebuie să se depună jurământ în conformitate cu Constituția. S-a reținut că Lituania face excepție în Europa, deoarece în majoritatea statelor membre ale Consiliului Europei, destituirea nu are consecințe directe asupra drepturilor electorale ale persoanei în cauză sau

² Case of *Paksas v. Lithuania* [GC], Application no. 34932/04, Judgment of 6 January 2011. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-102617>

³ *Ibidem*, p. 21.

⁴ Žalimas D. Rolul Curții Constituționale în soluționarea crizelor constituționale: experiența Lituaniei, p. 24.

este fără consecință directă asupra exercitării dreptului de a candida la alegerile legislative, sau restricțiile prevăzute necesită o decizie judiciară specifică și sunt limitate în timp. La evaluarea proporționalității unei asemenea măsuri este necesar de a acorda o importanță decisivă existenței unei limite temporale și a posibilității de a revedea măsura în cauză. Necesitatea unei asemenea posibilități este legată de faptul că trebuie de luat în considerare contextul istorico-politic al statului în cauză. Acest context este, fără îndoială, de natură să evolueze, inclusiv și percepția pe care o pot avea alegătorii asupra circumstanțelor care au dus la aplicarea acesteia, o restricție generală poate cu timpul să-și piardă justificarea pe care o avea inițial. Or, în speță, nu numai că restricția litigioasă nu este limitată în timp, dar în plus, norma pe care se bazează este înscrisă în textul constituțional⁵.

În opinia CtEDO, ineligibilitatea reclamantului ia, în consecință, o conotație de imuabilitate care se conciliază într-un mod dificil cu art. 3 din Protocolul nr. 1 la CEDO. În plus, faptul că procesul normativ al măsurii în cauză este marcat în mod puternic de circumstanțe, este un indicator în plus asupra caracterului disproporționat al restricției. Ansamblul acestor considerații și, în special, caracterul definitiv și ireversibil al ineligibilității pentru mandatul legislativ care atinge reclamantul, fac această restricție disproporționată⁶.

Din aceste motive, cu paisprezece voturi contra trei s-a decis că, în speță, a existat o încălcare a art. 3 din Protocolul nr. 1 la CEDO⁷.

Actul contestat contravine standardelor și recomandărilor unanim recunoscute, aprobate de Comisia de la Veneția în Codul bunelor practici în materie electorală din 2002. Astfel, Înalțul for al Consiliului Europei a stabilit următoarele:

d. Privarea de dreptul de a alege și de a fi ales:

i. privarea cetățenilor de dreptul de a alege și de a fi ales poate fi prevăzută, dar numai sub rezerva următoarelor **condiții cumulative**:

ii. privarea trebuie să fie prevăzută de lege;

iii. principiul proporționalității trebuie să fie respectat; condițiile privării cetățenilor de dreptul de a fi ales pot fi mai flexibile decât cele prevăzute pentru dreptul de a alege;

iv. Suspendarea drepturilor electorale trebuie să se bazeze pe recunoașterea incapacității mintale sau condamnarea la privațiune de libertate prin hotărâre definitivă a instanței de judecată pentru comiterea unor infracțiuni grave.

v. Mai mult decât atât, suspendarea drepturilor politice sau constatarea incapacității mintale poate fi impusă numai prin hotărârea specială a instanței de judecată.

Astfel Comisia de la Veneția explică clară că trebuie să existe prevederi care ar reglementa clauzele suspendării drepturilor politice. Astfel de clauze trebuie să corespundă unor condiții uzuale care impun restricții asupra drepturilor fundamentale, cu alte cuvinte, ele trebuie:

- să fie prevăzute de lege ;
- să respecte principiul proporționalității ;

⁵ Ibidem.

⁶ Case of *Paksas v. Lithuania* [GC], Application no. 34932/04, Judgment of 6 January 2011. Disponibil: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-102617>

⁷ Jočienė D. Lithuania: The European Convention on Human Rights in the Lithuanian legal system: the lessons learned and perspectives for the future. În: Motoc I. and Ziemele I. (eds.), *The Impact of the ECHR on Democratic Change in Central and Eastern Europe. Judicial Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, 2016, p. 251.

- să se bazeze pe o interdicție pe motiv de incapacitate mintală sau condamnare la privațiune de libertate prin hotărârea definitivă a instanței de judecată pentru comiterea unei infracțiuni grave. Mai mult decât atât, suspendarea drepturilor politice ale persoanei poate fi dispusă numai printr-o decizie specială adoptată de o instanță judecătorească. Oricum, în cazul suspendării pe motiv de incapacitate mintală, astfel de decizii speciale pot viza incapacitatea și impune ipso jure privarea drepturilor civile. Cât privește exercitarea unei funcții publice, condițiile privării indivizilor de dreptul de a fi ales pot fi mai puțin severe decât cele care vizează dreptul de vot, iar decizia de a priva un individ de dreptul a fi ales poate corespunde prevederilor legale în cazul în care activitatea desfășurată de persoanele în exercițiul funcțiilor publice contravine intereselor publice majore.

Același Cod al bunelor practici recomandă egalitatea șanselor trebuie garantată tuturor partidelor și candidaților și trebuie să stimuleze statul să adopte o atitudine imparțială față de ei și să aplice aceeași legislație echitabil tuturor.

Comisia de la Veneția în opinia sa CDL-AD(2022)025e (cu privire la proiectul noului cod electoral) a conturat unele recomandări importante precum reconsiderarea limitărilor dreptului de vot și de a candida la alegeri. Comisia constant a exprimat poziția că orice modificare a legislației electorale trebuie să se bazeze pe următoarele elemente esențiale:

- O legislație clară și cuprinzătoare care să îndeplinească obligațiile internaționale și standarde și abordează recomandările anterioare;
- Adoptarea legislației prin consens larg, după ample consultări publice cu toate părțile interesate
- Angajamentul politic de a implementa integral o astfel de legislație, cu bună credință, în mod adecvat garanții procedurale și judiciare și mijloacele prin care să se evalueze în timp util orice pretins eșec de a face acest lucru.

La adoptarea normei legale contestate Parlamentul a ignorat în totalitate aceste recomandări. Legea nu este clară și precisă, contravine obligațiilor internaționale, nu există consens și nici bună credință.

Importanța alegerilor și respectării dreptului la vot a fost în atenția Curții Constituționale în mai multe cazuri. Mai jos vom reda unele principii generale statuate anterior de Curtea Constituțională a RM (HCC nr. 15/2015).

„37. Potrivit articolului 2 din [Constituție](#), suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative.

38. Curtea reține că suveranitatea națională constă în dreptul poporului de a hotărî necondiționat asupra intereselor sale și de a le promova în formele stabilite de Legea Supremă. Acest principiu constituțional derivă din articolul 1 din [Constituție](#), care consacră caracterul suveran al statului.

39. Curtea subliniază că, potrivit normei constituționale, suveranitatea națională poate fi exercitată de către popor în mod direct, prin participarea la alegerile în Parlament, în autoritățile administrației publice locale, precum și la referendumuri.

40. În [Hotărârea nr.15 din 27 mai 2014](#) Curtea Constituțională a subliniat:

"46. [...] în sensul articolului 2 din Constituție, o democrație veritabilă poate fi constituită numai de către popor, prin exercitarea suveranității naționale în mod direct ori prin intermediul reprezentanților săi, aleși în cadrul unui scrutin democratic."

41. De asemenea, Comisia de la Veneția, în Codul de bună conduită în materie electorală, adoptat în cadrul celei de-a 52 sesiuni (Veneția, 18-19 octombrie 2002), a relevat următoarele:

"Democrația este, la fel ca și drepturile omului și supremația dreptului, unul din cei trei piloni ai patrimoniului constituțional european, precum și ai Consiliului Europei. Ea nu poate fi concepută fără alegeri, respectând un anumit număr de principii considerate democratice."

42. Curtea reiterează că dispozițiile constituționale ale articolelor 1 alin.(3) și 2 alin.(1) urmează a fi corelate cu prevederile articolului 38 din Legea Supremă, potrivit căruia voința poporului constituie baza puterii de stat, aceasta exprimându-se prin alegeri libere, care au loc în mod periodic, prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat.

43. Astfel, Curtea reține că dreptul de vot al cetățenilor Republicii Moldova de la vârsta de 18 ani, împliniți până în ziua alegerilor inclusiv, este consacrat expres prin dispozițiile art.38 alin.(2) din Constituție, fiind unul din drepturile electorale fundamentale.

44. Curtea menționează că realizarea în practică a dreptului de vot al cetățenilor are loc prin participarea la alegerile în Parlament, în autoritățile administrației publice locale, precum și la referendumuri.

45. În acest sens, Curtea, prin Hotărârea nr.15 din 27 mai 1998, a reținut că alegerile constituie nu numai un mijloc de exercitare de către cetățeni a drepturilor lor politice, consacrate de Constituție, ci și un mijloc de dotare a instituțiilor unui stat democratic cu o capacitate coerentă de expresie, pentru a face posibilă organizarea unor centre de decizie politică, eficiente și în măsură să imprime activității de stat o orientare general nefragmentată.

46. Astfel, fiind caracteristice unui stat de drept, alegerile și referendumul sunt instrumente prin excelență ale democrației directe, în care alegătorii își exprimă opțiunea.

47. Dreptul de vot, fiind un drept fundamental, potrivit art.4 din Constituție, urmează a fi interpretat și aplicat inclusiv prin raportare la garanțiile instituite în Declarația Universală a Drepturilor Omului, Convenția europeană și Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, care stabilesc că voința poporului este baza puterii de stat."

Prin hotărârea sa nr. 25/2010 Curtea a subliniat că legiuitorul are obligația de a crea condiții adecvate pentru realizarea voinței suverane a poporului pe calea exercitării drepturilor electorale de către cetățeni și, respectiv, a formării unor organe autonome și independente ale puterii publice, menite să transpună în viață interesele poporului și să garanteze drepturile și libertățile omului și cetățeanului Republicii Moldova.

Parlamentul, prin adoptarea actului contestat nu doar că nu a ținut cont dar chiar a sfidat principiile constituționale stabilite doar cu o zi în urmă în hotărârea nr. 16. Astfel, Curtea a stabilit următoarele:

55. În acest context, Curtea reține că trebuie făcută o distincție clară între partidul politic care a fost declarat neconstituțional și drepturile membrilor acestui partid. Interzicerea partidului nu este de natură să afecteze în mod direct drepturile fundamentale ale tuturor acestor cetățeni. Astfel, restricțiile trebuie să se bazeze pe criterii obiective care să aibă în vedere rolul jucat de candidat la acțiunile pentru care partidul politic din care făcea parte a fost declarat neconstituțional.

.....

57. De asemenea, în cauza *Etxeberria și alții v. Spania*, 30 iunie 2009, cererile reclamanților de a participa la alegeri au fost anulate prin hotărâri judecătorești definitive, pentru că autoritățile au constatat că reclamanții au continuat activitățile partidelor politice declarate ilegale. Curtea Europeană nu a constatat încălcarea dreptului de a candida la alegeri, de vreme ce legea care permitea anularea înregistrării le putea fi aplicată doar candidaților care au legături puternice și dovedite cu partidele politice declarate ilegale. Curtea a observat că autoritățile au luat deciziile de excludere a candidaturilor pe o bază individuală și instanțele interne au constatat fără echivoc o legătură cu partidele politice declarate ilegale după o audiere în timpul căreia grupurile au putut formula observații (a se vedea §§ 52-56).

...

60. Curtea admite că în cazul în care un partid este declarat neconstituțional, pot exista anumite prezumții cu privire la răspunderea persoanelor care dețineau funcții în cadrul partidului în discuție, mai cu seamă a celor care dețineau funcții de conducere. Totuși, problema se pune dacă asemenea prezumții generale sunt suficiente pentru a le interzice persoanelor care cad sub incidența lor să candideze la alegeri, având în vedere cariera politică a acestora. Curtea observă că legislatorul a limitat domeniul de aplicare a acestei prezumții doar la candidații care dețineau unele funcții la momentul declarării neconstituționalității partidului. Acest fapt presupune intenția legislatorului de a asocia, în mod automat, aceste persoane cu faptele pentru care partidul a fost declarat neconstituțional.

61. Curtea reține că asemenea prezumții generale, bazate doar pe funcția deținută în partid, nu au în vedere contribuția individuală a candidatului la faptele pentru care partidul a fost declarat neconstituțional. De exemplu, în cazul membrilor organului executiv central al partidului declarat neconstituțional, Curtea recunoaște că această categorie de persoane este implicată în procesul de luare a deciziilor în partid și că în cazul declarării neconstituționalității partidului, legislatorul ar putea avea un interes legitim să le stabilească anumite interdicții, precum interdicția de a candida la alegeri. Totuși, legislatorul trebuie să aibă în vedere că pot exista situații în care unii membri minoritari ai organului executiv central al partidului s-ar putea disocia de acțiunile partidului până la declararea neconstituționalității partidului sau că unii membri ai organului executiv al partidului nu au participat la luarea unor decizii imputate ulterior la declararea neconstituționalității partidului. În aceste situații, norma contestată nu face deosebire între membrii organului executiv al partidului care au participat activ la faptele pentru care partidul a fost declarat neconstituțional, cei care au avut un rol neutru, nesemnificativ sau nu au avut niciun rol și cei care s-au disocia de acțiunile partidului. Această situație este valabilă și în cazul persoanelor care au ocupat funcții electiv din partea partidului. Astfel, norma contestată nu permite luarea unor decizii individualizate și consideră că un grup întreg este responsabil, în mod colectiv, de încălcările care au condus la declararea neconstituționalității partidului.

Curtea Europeană a subliniat necesitatea de a „individualiza” restrângerea exercițiului drepturilor electorale și de a ține cont de comportamentul real al indivizilor, mai curând, decât de o amenințare percepută pe care o reprezintă un grup de persoane (a se vedea *Kara-Murza v. Federația Rusă*, 4 octombrie 2022, §§ 48-50).

63. Mai mult, Curtea observă că durata interdicției este fixă în cazul ambelor categorii de persoane vizate și nu are în vedere gradul contribuției fiecărei persoane la faptele pentru care partidul a fost declarat neconstituțional. Astfel, persoanelor care au contribuit în mod nesemnificativ la faptele pentru care partidul a fost declarat neconstituțional li se va aplica o interdicție de aceeași durată ca în cazul persoanelor care au contribuit activ sau care au avut un rol determinant la faptele imputate partidului. Curtea reține că această abordare ar putea conduce la aplicarea interdicției în mod disproportionat față de comportamentul candidatului.

64. Prin urmare, Curtea constată că interdicția contestată nu are la bază criterii obiective, este una generală și nu este sensibilă la circumstanțele particulare.

65. Curtea reține că procedura care conduce la aplicarea unei asemenea interdicții într-un caz individual trebuie însoțită de suficiente garanții apte să asigure respectarea statului de drept și protecția împotriva arbitrarului. Această procedură trebuie să se desfășoare în fața unei autorități independente care să audieze persoana vizată și să adopte o decizie motivată (a se vedea § 96 din Avizul consultativ al Curții Europene a Drepturilor Omului din 8 aprilie 2022).

66. Cu titlu preliminar, Curtea reține că, potrivit pct. 1.1, lit. d) din Codul bunelor practici în materie electorală, privarea de drepturile electorale poate avea loc cu respectarea cumulativă a următoarelor condiții: privarea trebuie să fie prevăzută de lege; principiul proporționalității trebuie să fie respectat; suspendarea drepturilor electorale trebuie să se bazeze pe recunoașterea incapacității mintale sau condamnarea la privațiune de libertate prin hotărâre definitivă a instanței de judecată pentru comiterea unor infracțiuni grave; suspendarea drepturilor politice sau constatarea incapacității mintale poate fi impusă numai prin hotărârea specială a instanței de judecată.

73. Totuși, Curtea observă că în cazul contestării în fața instanței de judecată a refuzului organului electoral de a înregistra candidatul, dispozițiile contestate îi obligă pe judecători să aplice o analiză formalistă, prin care ar trebui să verifice doar apartenența persoanei la cele două categorii de funcții menționate de lege, fiind lipsiți de posibilitatea de a analiza rolul candidaților și contribuția acestora la faptele pentru care partidul a fost declarat neconstituțional. Astfel, chiar dacă candidații ar prezenta probe care ar demonstra că nu au contribuit în niciun fel la faptele în discuție sau chiar că s-au disociat de acțiunile partidului, judecătorii nu ar putea să le aibă în vedere dacă constată că persoana cade sub incidența categoriilor menționate de lege.

74. Prin urmare, Curtea constată că dispozițiile contestate nu asigură un remediu efectiv împotriva eventualelor decizii ale organelor electorale bazate pe acest motiv de respingere a înregistrării candidaților la alegeri și nu sunt însoțite de suficiente garanții apte să asigure o protecție împotriva arbitrarului.

Aceste dar și alte concluzii ale Curții Constituționale au fost ignorate iar modificările operate au fost doar de fațadă. În realitate, cu alte cuvinte dar restricțiile neobiective au fost păstrate, fiind sfidat grav art. 38 din Constituție.

Referitor la respectarea standardelor și principiilor internaționale

Atragem atenția asupra faptului că legea contestată a fost adoptată nu doar în regim de urgență maximă cu încălcarea tuturor procedurilor legale și constituționale dar și cu o doză imensă de rea credință și respect față de standardele internaționale.

Pe data de 5 octombrie 2023 în cadrul sesiunii plenare a Comisiei de la Veneția a fost aprobată opinia comună cu experții OSCE/DIHR cu privire la interdicția membrilor unui partid declarat neconstituțional de a fi aleși.⁸

În pofida unor alegații că legea contestată vine în executarea deciziei CC și a recomandărilor Comisiei de la Veneția, realitatea demonstrează contrariul. Concluziile CC au fost interpretate unilateral și abuziv, iar recomandările Comisiei de la Veneția în genere au fost ignorate total.

⁸ [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2023\)031-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2023)031-e)

Majoritatea experților constituționaliști notorii au criticat dur legea contestată dar cu regret, factorii decidenți ignoră mai departe opinia societății și a observatorilor independenți.⁹

Mai jos vom reda unele extrase din ultima opinie a Comisiei de la Veneția care, chiar dacă s-a referit la legea declarată neconstituțională, conține elemente relevante prezentei spețe care nu au fost luate în considerare de Parlament.

„Cu privire la rațiunea modificărilor operate

Conform notei informative asociate proiectului de lege privind modificarea art. 16 a Codului electoral al Republicii Moldova, este menționat:

"[...] Scopul acestui proiect de lege este să aducă cadrul normativ în conformitate cu considerațiile Curții Constituționale exprimate în Hotărârea nr. 10/2023 privind controlul constituționalității Partidului Politic „Șor”.

Contrar acestei aserțiuni, Comisia de la Veneția a evidențiat următorul aspect în acest context:

§ 24 [...] Este important de menționat că hotărârea Curții Constituționale nu a solicitat explicit amendamente legislative pentru a implementa hotărârea în întregime.

Prin urmare, absența unei "cereri explicite de amendamente legislative" din partea Curții Constituționale conduce la o delegitimizare a nerespectării cerințelor stipulate în Articolul 2 b) al Codului bunelor practici în materie electorală, care afirmă că "Elementele fundamentale ale dreptului electoral [...] nu ar trebui să fie modificate cu mai puțin de un an înainte de alegeri [...]".

Proporționalitatea restricțiilor propuse

Comisia a reținut ca un principiu general, dacă activitățile trecute ale anumitor politicieni îi disqualifică în mod general de la ocuparea unei funcții publice alese, alegătorii ar trebui să fie capabili să ajungă la această concluzie singuri și să nu voteze pentru acești politicieni în viitoarele alegeri dacă candidează pentru funcție. Introducerea prevederilor de ineligibilitate în cazul în care un stat împiedică anumite persoane să candideze pentru o funcție publică poate fi considerată un act de discriminare, dacă nu se bazează pe criterii obiective, rezonabile și non-discriminatorii, în conformitate cu principiile fundamentale ale unui stat democratic.

La § 44 Comisia a reținut că:

"[...] trebuie să se facă o distincție clară între partidul politic declarat neconstituțional și drepturile individuale ale persoanelor care au fost sau sunt în prezent implicate în acel partid politic. Interdicția asupra partidului nu afectează direct drepturile tuturor acestor persoane."

La § 45 Comisia de la Veneția și ODIHR a reținut:

"[...] În timp ce motivele indicate de Curtea Constituțională pentru a declara partidul politic Șor neconstituțional pot, de asemenea, să fie aplicabile și în cazul persoanelor care își propun obiective ilegite în căutarea unui mandat electoral, Legea propune să declare ineligibili indivizii care au activat în astfel de partide politice doar din motivele de a fi membri ai organelor sale executive sau dețin funcții electivă."

La § 47 Comisia a citat din Hotărârea CEDO în cauza, Adamsons v. Latvia, no. 3669/03, 24 iunie 2008, § 125:

"[...] trebuie analizată chestiunea dacă această restricție constituie o măsură proporțională. Restricția se aplică automat - fără o evaluare ulterioară a comportamentului individual de către o autoritate independentă și imparțială sau o hotărâre judecătorească - pe baza exclusivă a calității de membru al partidului și deținerii unei funcții specifice. Restricția se aplică, de asemenea, fără discriminare, fără a face distincție între membrii partidului care ar fi putut contribui activ la actele ilegite atribuite partidului politic, de cei care îndeplineau doar atribuții neutre sau care nu erau conștienți de posibilele acte ilegale comise de partid. Aceasta înseamnă că restricțiile asupra dreptului de a fi ales se aplică unui grup de persoane, fără o evaluare individualizată a implicării lor activ, [...] în activitățile ilegite ale partidelor interzise.

La § 47 Comisia a reținut:

⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=uBkQxyCeHms&t=525s>

"[...] Legea se referă la membrii partidului care dețin o funcție electivă, ceea ce ar include și membri aleși ai unui consiliu local, sat sau chiar oraș mic care pot fi implicați doar în mod indirect în procesul de luare a deciziilor al partidului. Legea nu prevede decizii individualizate și consideră un grup întreg ca fiind colectiv responsabil pentru aceste încălcări. La modul practic, aceasta duce la aplicarea generală, automată și nediscriminatorie a măsurilor restrictive, contrar principiilor proporționalității și interzicerii arbitrariului, garantate de Articolul 3 al Protocolului 1 la CEDO și de alte tratate și standarde internaționale în materie electorală.

Astfel, După cum a reținut și Curtea Europeană a Drepturilor Omului, proporționalitatea restricțiilor trebuie să fie evaluată și din perspectiva cerințelor privind funcționarea corectă a instituției căreia persoana respectivă va aparține odată aleasă și, în general, a sistemului constituțional și a democrației în întregul stat respectiv.

În acest context, la § 49 Comisia a reținut:

"[...] pare puțin probabil ca membrii unui consiliu local, sat sau chiar oraș mic să intre în categoria mandatarilor care ar putea periclita ordinea democratică"

Chestiunea proporționalității trebuie examinată și în contextul severității măsurilor restrictive care urmează să fie impuse persoanelor găsite vinovate pentru acțiunile care au generat declararea partidului lor ca fiind neconstituțional.

Proiectul de lege a propus inițial o interdicție relativ scurtă de 3 ani pentru persoanele respective. Cu toate acestea, înainte de a doua sa citire, acest termen a fost mărit la 5 ani fără a se furniza nicio motivare pentru creștere.

*În acest sens, CEDO a reținut în speța *Adamsons v. Latvia*, no. 3669/03, 2008 că „o interdicție nedeterminată de a candida pentru o funcție politică este în orice caz o măsură disproporționată, iar extinderea unei restricții legale de 10 ani privind dreptul de a fi ales cu încă 10 ani, fără justificare oferită de Parlament sau de Guvern, este manifest arbitrar”.*

Astfel acest amendament creează aparența unei măsuri restrictive determinate arbitrar.

****Impunerea ineligibilității ex lege****

La § 49 Comisia a reținut:

"deoarece ineligibilitatea se aplică ex lege, nu este posibil să conștii juridic excluderea dreptului de a candida la alegeri pe fond, contrar principiului accesului la justiție, unul dintre pilonii statului de drept. Deoarece nu există o evaluare individuală în fiecare caz, persoana vizată nu va fi audiată, nu i se va furniza o decizie motivată care să fie supusă controlului judiciar și nu va avea acces la o cale de atac eficientă pentru încălcarea dreptului de a candida."

În concluzie, Comisia de la Veneția și ODIHR au ajuns la concluzia că baza legală pentru impunerea unei astfel de limitări a dreptului de a candida la alegeri este prea largă pentru a fi proporțională cu scopurile legitime urmărite. Comisia de la Veneția și ODIHR le recomandă, așadar, autorităților Republicii Moldova, dacă acestea vor să-i împiedice pe unii membri ai partidelor declarate neconstituționale să dețină anumite funcții alese:

a) Introducerea unor criterii adecvate și a unei evaluări individuale eficiente care ar limita restricțiile asupra dreptului de a fi aleși doar la membrii și/sau oficialii aleși ai partidului a căror activitate a pus în pericol Constituția și integritatea statului democratic, prin acțiunile și exprimările lor, și/sau au urmărit activ scopurile (ilegale) ale partidelor neconstituționale;

b) Acordarea acestor persoane întregului set de garanții procedurale în procesul de evaluare, inclusiv o decizie suficient motivată și posibilitatea de a contesta restricția drepturilor, oferind posibilitatea de a solicita revizuirea judiciară a deciziei de a le priva de dreptul de a candida la alegeri."

Concluzionând cele menționate de Comisia de la Veneția raportând la speța remarcăm că CSE/Guvernul a eșuat în toate recomandările.

- Individualizarea răspunderii așa și nu a fost stabilită;
- Accesul la justiție este unul iluzoriu și formal;
- Criteriile noi de impunere a restricțiilor nu corespund nici caracterului obiectiv dar nici nu trec testul proporționalității.

9) Incidența cu prevederile art. 21 din Constituție – prezumția de nevinovăție

Prin actele contestate sunt impuse interdicții persoanelor de a candida doar dacă au statut de bănuit, învinuit sau inculpat, fără existența unei sentințe definitive de condamnare cu stabilirea de sancțiuni complementare.

Aplicarea unor astfel de sancțiuni precum interdicția de a ocupa anumite funcții sau a desfășura o anumită activitate reprezintă pedepse complementare prevăzute de Codul contravențional și Codul penal al Republicii Moldova. Prin impunerea unui cerc larg, nedefinit de persoane a interdicției de a candida la alegeri reprezintă o sancțiune dură care poate fi echivalată cu o pedeapsă complementară în urma unei sentințe sau decizii judecătorești pentru săvârșirea unei fapte ilicite. În același timp, nu există nicio decizie sau sentință concretă împotriva vreunui subiect din cei menționați care să fie găsit vinovat de acțiunile pretins ilegale ale partidului declarat neconstituțional. Nu există o individualizare a pedepsei. În aceste circumstanțe, suntem în fața încălcării principiului prezumției de nevinovăție (art. 21 din Constituție) dat fiind că fără existența unei decizii care ar confirma vinovăția acestor persoane, Parlamentul deja i-a inclus într-o listă prin care aplică sancțiuni și pedepse complementare similare celor penale.

Principiul prezumției nevinovăției este enunțat în actele internaționale la care Republica Moldova este parte, în special art. 11 al Declarației Universale a Drepturilor Omului: „Orice persoană acuzată de comiterea unui act cu caracter penal are dreptul să fie presupusă nevinovată până când vinovăția sa va fi stabilită în mod legal în cursul unui proces public în care i-au fost asigurate toate garanțiile necesare apărării sale“, art. 14 al Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice, art. 6 alin. (2) al Convenției europene pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale: „Orice persoană acuzată de o infracțiune este prezumată nevinovată până când vinovăția sa va fi legal stabilită.“. Prezumția nevinovăției este un drept intangibil, de origine cutumiară al dreptului public internațional și comportă aceeași valabilitate și în perioada conflictelor armate internaționale și interne.

Prezumția nevinovăției este aplicată în cadrul jurisprudenței europene, fiind parte integrantă a dreptului la un proces echitabil. Acest principiu prevede, printre altele, și obligația instanțelor judecătorești naționale, precum și a autorităților publice, de a nu susține în niciun fel de circumstanțe că o persoană este vinovată de comiterea unei infracțiuni, dacă această infracțiune nu a fost dovedită pe cale judiciară.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a declarat în cazul *Minelli v. Elveția* (25 martie 1983) că prezumția nevinovăției este violată în cazul în care decizia unei instanțe judecătorești exprimă opinia referitor la vinovăția unei persoane în circumstanțele în care persoana în cauză nu a avut posibilitatea să se apere contra acuzațiilor aduse ei.

Astfel poate fi și cazul absenței unei decizii formale; este doar suficient să existe o aluzie că instanța consideră vinovat acuzatul.

Obligația de a respecta prezumția nevinovăției se aplică nu doar în cazurile penale. În comentariul la art. 14 al Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice, Comitetul Pactului a evidențiat obligația tuturor autorităților publice „să se abțină de la prejudicierea rezultatelor procesului“. În cazul *Krause v. Elveția* (3 octombrie 1978), Comisia de la Strasbourg a explicat că în timp ce oficialii pot anunța în public existența suspiciunilor, prezumția nevinovăției va fi violată în cazul unor declarații formale din partea autorităților.

Concluziile despre vinovăția persoanei de săvârșirea infracțiunii nu pot fi întemeiate pe presupuneri. Respectarea acestei reguli are drept rezultat efecte juridice favorabile sau posibilitatea survenirii acestora în cazul în care toate dubiile privind probarea învinuirii care nu pot fi înlăturate, în condițiile CPP al RM, se interpretează în favoarea bănuیتului, învinuitului, inculpatului. În cazul *Popovici vs Moldova* Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat că a avut loc violarea art. 6 al Convenției, și anume a pct. 2 – încălcarea principiului intangibil al prezumției nevinovăției.

Curtea europeană a reținut în jurisprudența sa constantă faptul că prezumția nevinovăției este aplicabilă nu doar în procedurile penale, ci și în cazurile în care instanțele naționale au trebuit să se pronunțe cu privire la vinovăție. Scopul acestei prezumții este să împiedice emiterea oricăror opinii potrivit cărora reclamantul ar fi vinovat, înainte ca aceasta să fie condamnat conform legii. Este suficient ca, să existe o asemenea opinie care ar sugera că autoritatea publică îl privește pe reclamant ca fiind vinovat (*Allenet de Ribemont v Franța* 1995) (HCC 7/15).

10) Cu referire la preluarea de către CSE a atribuțiilor constituționale ale Parlamentului Republicii Moldova, cu încălcarea principiului separației puterilor în stat – art. 6 din Legea Supremă.

Comisia pentru Situații Excepționale, dar în realitate este vorba de Guvernul Republicii Moldova, la adoptarea dispoziției nr. 86, efectiv și-a arogat competența exclusivă de legiferare a Parlamentului Republicii Moldova.

Astfel, CSE/Guvernul a adoptat norme de ordin electoral, cu derogare de la Codul electoral al Republicii Moldova. Prin aceste acțiuni acest organ a depășit principiul constituțional al separării puterilor în stat garantat de art. 6 din Constituție. De asemenea, prin adoptarea unor norme legislative a fost încălcat grav art. 60 din Legea Supremă care prevede că unica autoritate legislativă a statului este Parlamentul. Art. 66 și 72 din Constituție prevăd expre atribuțiile exclusive de legiferare și adoptare a normelor în domeniul electoral.

Cu regret, controlul judecătoresc al acestor acte normative emise de CST/Guvern a eșuat. Contrar jurisprudenței Curții Constituționale, Parlamentul așa și nu a adoptat un mecanism de control parlamentar al măsurilor luate de CSE. Mai mult ca atât, litigiile cu privire la contestarea dispozițiilor CSE s-au împotmolit în instanțe fără finalitate. Instanțele de judecată examinează aceste litigii ca pe unele ordinare administrative indiferent de consecințele grave pe care le produc (de exemplu: sistarea activității televiziunilor; implicarea în procesele de justiție, restricționarea drepturilor fundamentale la întruniri, la alegeri etc etc).

În aceste circumstanțe considerăm necesar ca Înalta Curte să examineze minuțios aspectul impactului deciziilor CSE/guvernului în raport cu principiile constituționale încălcate.

Privind cerința suspendării actelor contestate.

Potrivit art. 25¹ alin. (1) din Legea cu privire la Curtea Constituțională, acțiunea actelor normative sesizate poate fi suspendată pînă la soluționarea în fond a cauzei.

Prin hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 1108 din 4 iulie 2023 a fost stabilită data alegerilor locale generale. Dispoziția CSE contestată a fost adoptată cu doar două zile înainte de data limită de depunere a actelor pentru înregistrarea candidaților în cadrul alegerilor locale este 6 octombrie 2023. În alegeri locale generale, conform practicii anilor precedenți participă, la toate nivelele, zeci de mii de candidați. Prin impunerea restricțiilor de a candida, alți sute de candidați vor fi imediat excluși din acest proces și vor fi restricționați de a candida. O eventuală declarare neconstituțională a actului contestat nu-și va avea efectul dat fiind că toate procedurile de desemnare/înregistrare a candidaților (interne și externe) deja va fi expirat, iar acești potențiali candidați nu vor mai putea să fie restabiliți în drepturile lor electorale iar consecințele vor fi iremediabile.

La ziua de azi, organele electorale deja au refuzat înregistrarea la mai mulți candidați în baza actelor contestate. Aceste refuzuri sunt contestate în ordinea stabilită și se află pe rolul instanțelor de judecată.

Doar suspendarea acțiunii actelor contestate ar putea menține acel echilibru și o posibilitate de restabilire în drepturi după ce va fi dată soluția pe fond în această cauză. Necesitatea suspendării acțiunii normei legale contestate este dictată de faptul că sunt incidente mai multe drepturi fundamentale și principii constituționale, precum: dreptul de a fi ales, egalitatea în fața legii, libertatea exprimării și la asociere, dreptul la viața privată și profesională etc.

În acest sens sunt relevante concluziile Curții Constituționale într-un caz similar, stabilit prin Decizia nr. 122/2023. Curtea a stabilit următoarele:

„8. Curtea reține că poate suspenda acțiunea actelor normative prevăzute la articolele 135 alin. (1) lit. a) din Constituție, 4 alin. (1) lit. a) din Legea cu privire la Curtea Constituțională și 4 alin. (1) lit. a) din Codul jurisdicției constituționale, sesizate în modul corespunzător la Curtea Constituțională, care afectează sau se referă la domeniile stabilite la articolul 25¹ alin. (2) din Legea citată și articolul 7¹ alin. (2) din Codul menționat.

9. În jurisprudența sa, Curtea a reținut că în cazul în care autorul unei sesizări invocă riscul afectării unui domeniu prevăzut de articolul 25¹ alin. (2) pct. 1) din Legea cu privire la Curtea Constituțională și de articolul 7¹ alin. (2) pct. 1) din Codul jurisdicției constituționale trebuie aduse argumente privind intensitatea și posibilele prejudicii și consecințe negative iminente și ireparabile ale riscului (DCC nr. 14 din 7 februarie 2022, § 13).

10. Examinând prima facie sesizarea respectivă în partea ce ține de dispunerea suspendării, Curtea reține că argumentul principal avansat de autorii acesteia constă în faptul că o eventuală soluție de neconstituționalitate pronunțată de Curte posterior perioadei în care pot fi înaintați candidați la alegerile locale din 5 noiembrie 2023 nu le va garanta persoanelor vizate de prevederile contestate dreptul de a fi alese, protejat de articolul 38 alin. (3) din Constituție.

11. Curtea observă că, potrivit articolului 38 alin. (3) din Constituție, dreptul de a fi aleși le este garantat cetățenilor cu drept de vot, în condițiile legii, și presupune, între altele, desemnarea și înregistrarea candidaților de către organele electorale.

12. Curtea reține că această sesizare a fost depusă în perioada înregistrării candidaților la alegerile locale generale, care vor avea loc pe data de 5 noiembrie 2023. Astfel, în eventualitatea în care va declara neconstituțional articolul 16 alin. (2) lit. e) din Codul electoral, fără a suspenda acțiunea prevederii contestate, hotărârea sa va fi lipsită de efectivitate, dat fiind caracterul ei ex nunc obișnuit.”

Astfel, considerăm că este total justificat atât în drept cât și în fapt cerința de a suspenda acțiunea actelor normative contestate până la examinarea în fond a sesizării.

VI. Cerințele autorului sesizării

În temeiul celor expuse mai sus, în baza articolului 135, alineatul (1), litera a) din Constituția Republicii Moldova, a articolul 4, alineatul (1) al Legii cu privire la Curtea Constituțională și a articolului 4, alineatul (1) al Codului jurisdicției constituționale, solicităm Curții Constituționale a Republicii Moldova următoarele:

A. Primirea și acceptarea spre examinare a prezentei excepții de neconstituționalitate.

B. - Suspendarea acțiunii Hotărârii Parlamentului nr. 274 din 21.09.2023 privind prelungirea stării de urgență, inclusiv art. 2 din această hotărâre și a Dispoziției nr. 86 din 4.10.2023 ai Comisiei pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova,

C. Verificarea constituționalității:

- Hotărârii Parlamentului nr. 274 din 21.09.2023 privind prelungirea stării de urgență, inclusiv art. 2 din această hotărâre, în măsura în care dispozițiile Comisei pentru Situații excepționale a Republicii Moldova depășesc vădit măsurile necesare care au servit temei pentru instituirea stării de urgență;

- Dispoziției nr. 86 din 4.10.2023 ai Comisiei pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova, în măsura în care Comisia, dar de facto, Guvernul Republicii Moldova și-a arogat competențele Parlamentului de legiferare iar actul adoptat a substituit o lege organică cu depășirea vădită a competenței de aprobare a măsurilor necesare care au servit temei pentru instituirea stării de urgență.

VII. Declarația și semnătura autorului sesizării

Autorul excepției de neconstituționalitate declară pe propria sa onoare că informațiile prezentate Curții sunt veridice, fapt pentru care semnează:

Cu cea mai înaltă considerație pentru Onorată Curte,

Autorii sesizării

Zotescu Vadim
Apostolova Rezhina
Denis David
Marina Sauber
Petru Tardor